

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Klima v hodinách tělesné výchovy na 2. stupni ZŠ a na SŠ – dotazníkové
šetření

Climate in physical education lessons in lower and upper secondary
schools – questionnaire survey

Natalie Schreková

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Klusák, CSc.

Studijní program: Psychologie

Studijní obor: Psychologie s rozšířením o speciální pedagogiku

2022

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Klima v hodinách tělesné výchovy na 2. stupni ZŠ a na SŠ – dotazníkové šetření potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Jihlavě dne 11.7.2022

Ráda bych tímto poděkovala panu PhDr. Miroslavu Klusákovi, CSc. za odborný dohled, cenné rady a připomínky, které mi byly velmi nápomocné při zpracování této bakalářské práce.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se snaží prozkoumat klima v hodinách tělesné výchovy a objevit neprozkoumané vnitřní souvislosti. Klima je zde chápáno v širším slova smyslu, tedy kromě vztahů mezi žáky a vztahů mezi žáky a učitelem je sledována také složka postojů k předmětu tělesné výchovy, proto je právě postoj jedním z ústředních témat celé práce. Literární rešerše se zpočátku soustředí na současnou situaci sportu a tělesné výchovy, dále uvádí dříve provedená zkoumání postojů žáků různého věku k tělesné výchově a představuje již vědecky potvrzené souvislosti s postoji k tělesné výchově. Kvantitativní výzkum byl zaměřen na žáky základních a středních škol na Vysočině, kteří byli testováni pomocí 3 nástrojů – postojového dotazníku převzatého z projektu MŠMT Cirkusová pedagogika, klimatického dotazníku od Ježka a Mareše a pomocí Hrabalova sociometricko-ratingového dotazníku. Prostřednictvím různých statistických testů jsem ověřila, že postoje k tělesné výchově se shodují s probádanou literaturou a pohybují se v mírně pozitivním pásmu, přičemž podíl žáků s negativními postoji tvoří necelých 10 %. Kromě toho se podařilo prokázat souvislost mezi postoji k tělocviku a vnímanou obtížností tohoto předmětu, preferovaným typem volnočasových aktivit, účastí v týmových sportech a proměnnými z klimatického dotazníku, kterými jsou vztahy se spolužáky, vztah k soutěžení a vnímané chování učitele tělesné výchovy.

KLÍČOVÁ SLOVA

tělesná výchova, klima, postoj, pohyb, sport

ABSTRACT

This bachelor thesis seeks to explore the climate in physical education classes and discover unexplored internal contexts. Climate is understood here in a broad sense, i.e. in addition to the relationships between pupils and the relationships between pupils and teacher, the component of attitudes towards the subject of physical education is also investigated, which is why attitude is one of the central themes of the whole thesis. The literature search initially focuses on the current situation of sport and physical education, then presents previously conducted investigations of the attitudes of pupils of different ages towards physical education and presents the already scientifically confirmed connections with attitudes towards physical education. The quantitative research was focused on primary and secondary school pupils in the Vysočina region, who were tested using 3 instruments – an attitudinal questionnaire taken from the MŠMT Circus Pedagogy project, a climate questionnaire by Ježek and Mareš and the Hrabal sociometric-rating questionnaire. Through various statistical tests, I verified that attitudes towards physical education are consistent with the literature reviewed and are in a slightly positive range, with the proportion of students with negative attitudes being less than 10 %. In addition, it was possible to demonstrate an association between attitudes towards PE and the perceived difficulty of the subject, the preferred type of leisure activities, participation in team sports and the climate questionnaire variables of relationships with classmates, attitude towards competition and perceived behaviour of the PE teacher.

KEYWORDS

physical education, climate, attitude, movement, sport

Obsah

I	Úvod.....	7
II	Teoretická východiska.....	8
1	Tělesná výchova a sport	8
1.1	Současný stav sportu v ČR.....	8
1.2	Předmět tělesná výchova	10
2	Postoje žáků k tělesné výchově	11
2.1	Postoje	11
2.2	Média a tisk	12
2.3	Výzkumy zkoumající postoje k tělesné výchově	13
3	Výzkumy souvislostí s postoji.....	18
4	Shrnutí	21
4.1	Otázka postojů k tělesné výchově	21
4.2	Historický vývoj.....	23
III	Empirické šetření.....	25
5	Výzkumné problémy	25
6	Výzkumné metody.....	27
6.1	Postojový dotazník	27
6.2	Klimatický dotazník	28
6.3	Sociometricko-ratingový dotazník	29
7	Výzkumný soubor	30
8	Etické aspekty výzkumu.....	31
9	Způsob zpracování dat.....	31
9.1	Postoj – vytvoření základní postojové proměnné	32
10	Výsledky	32
10.1	Výzkumný problém 1	32
10.2	Výzkumný problém 2.....	33

10.3	Výzkumný problém 3 – Testování hypotéz	34
11	Diskuse.....	39
11.1	Limity empirického šetření	41
IV	Závěr.....	42
V	Literatura	44
VI	Seznam grafů a tabulek.....	49
VII	Přílohy	50

I Úvod

Pohyb má pro náš život naprosto klíčový význam. Kromě toho, že je zásadním nástrojem prevence nadváhy, obezity a různých dalších chorob a nemocí, působí pozitivně také na naše duševní zdraví. V posledních dekadách ale pohybu rapidně ubývá, a to ve všech dimenzích. Kromě úbytku mladých sportovců dochází u lidí také k poklesu přirozeného pohybu vlivem moderních technologií a sedavých zaměstnání, nedostatkem pohybu trpí především dospělí členové populace, kteří vzhledem ke svým povinnostem nemají na pohyb a sport čas, pomyšlení ani energii, nebo mají pocit, že další zátěž jejich bolavé tělo už nezvládne.

Vzhledem k důležitosti pohybu v našich životech je nutné, aby si pozitivní vztah k pohybu vytvořily již děti. V prvních letech života jsou přirozeně hodně aktivní a je potřeba je podporovat v pohybu, který je baví, aby si tuto radost převedly i do pozdějšího věku. Děti mají v dnešní době na výběr z velkého množství sportovních a pohybových aktivit, ale pokud si dítě přesto žádnou pohybovou aktivitu neoblíbí, může se stát, že jedinou jeho fyzickou činností se stanou 2 hodiny tělesné výchovy týdně ve škole. Přestože je tělesná výchova odborníky považována za nepostradatelnou, je často předmětem spekulací z hlediska organizace výuky, potřebnosti, hodnocení a oblíbenosti. Myslím, že všichni zúčastnění jsou si vědomi toho, že výuka tělesné výchovy na školách neprobíhá vždy zcela správně a především tak, aby motivovala děti k pohybu i mimo školu po zbytek života. Proto se v poslední době často mluví o tom, že tělocvik baví děti čím dál méně a jejich postoje k předmětu se zhoršují.

Ve svém empirickém šetření se zaměřím na různé skutečnosti spojené s předmětem tělesné výchovy. Tento celek budu chápat jako klima v širším slova smyslu a pokusím se na svém vzorku ověřit, jaké postoje děti opravdu zastávají a jaké faktory s postojí souvisí nebo by mohly způsobovat, že děti tělocvik nebaví, neodnáší si z něj pozitivní zážitky a užitečné dovednosti, nebo dokonce odcházejí s traumatickými zkušenostmi a sníženým sebevědomím.

II Teoretická východiska

1 Tělesná výchova a sport

1.1 Současný stav sportu v ČR

Už od antických dob je sport považován za zásadní zdroj posilování těla i ducha. Je důležitým společenským faktorem a samozřejmě přispívá k psychickému i fyzickému růstu jedince. Pomáhá nám zvyšovat fyzickou zdatnost, posilovat zdraví, kromě výdeje z něj můžeme energii také čerpat a funguje jako strategie odbourávání stresu. Slouží jako výchovný prostředek, buduje osobnost člověka prostřednictvím seberealizace, osvojování etických principů jednání a chování, včetně akceptování principu fair-play. Je klíčový hlavně v dětství a adolescenci, kdy může působit také jako pomocný nástroj prevence nežádoucích jevů. Ve společnosti nese socializační, vlastenecký a kvůli velké komercializaci i ekonomický význam. Sdružuje lidi, vytváří nová společenství, podporuje národní hrdost a pomocí světových federací přispívá k rozvoji mezinárodních vztahů. V této práci se budu věnovat sportu ve smyslu pohybové aktivity, a to především v rámci školní TV.

Jak na tom české děti s pohybovou aktivitou jsou? Studie Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) provedená pracovníky z Univerzity Palackého ve spolupráci s WHO, zabývající se obecně životním stylem mládeže, nám tyto údaje může poskytnout. Kromě toho ale podává i informace o problematice stravování nebo konzumaci alkoholu a kouření. Ze zjištěných faktů jsou pro můj výzkum zajímavá procenta žáků osvobozených z TV, která se pohybují od 5 % plně osvobozených až ke 13 % osvobozených částečně, zajímavé jsou také údaje o nadváze a obezitě, jíž trpí každý pátý dospívající (MŠMT, 2020).

Negativnější závěry poskytuje průzkum Státního zdravotnického ústavu (Puklová, 2018), který uvádí, že více než polovina Čechů (jak dětská, tak i dospělá populace) se potýká s nadváhou nebo obezitou, tento trend se stupňuje od 90. let a nedaří se ho zastavit. A právě to je jedním z důvodů, proč by se měl brát zřetel na výuku TV již na základní škole, což by dětem pomohlo vytvořit si návyky zdravého životního stylu, které si přenesou i do dospělosti, a budou tak snižovat rizika různých chronických onemocnění a psychických problémů (fyzická aktivita totiž může fungovat také jako copingová strategie).

Výsledky HBCS ukazují, že čeští školáci sportují rádi, organizovanému sportu se věnují až 2/3 z nich (ve věku 11–15 let, přičemž s přibývajícím věkem se množství snižuje), přesto jejich aktivita většinou nedosahuje na 60minutové denní optimum stanovené WHO. Toto doporučení splňuje pouze necelá 1/5 žáků, můžeme tedy říci, že i když většina dětí se některé pohybové aktivitě pravidelně věnuje, není to dostačující pohyb. Většina kroužků nebo sportovních klubů totiž nemůže tuto každodenní aktivitu zajistit a spontánního pohybu u dětí, jako je například běhání po venku nebo projížďky na kole, které by tuto mezeru mohly zaplnit, ve volném čase výrazně ubývá (MŠMT, 2020).

Úbytku pohybu a sportu u dětí i dospělých věnují svůj zájem také politici, v naší zemi se totiž jedná o systémový problém. Ráda bych proto zmínila některé politické koncepce věnující se sportu, nejnovější z roku 2016, ale za zmínku stojí i koncepce starší z roku 1999, jelikož ta se na rozdíl od té z posledních let zabývá specificky také TV a nejen sportem v širším pojetí.

V Koncepci Sport 25 (MŠMT), jež je plánem pro období 2016–2025, se dočteme, že za prohloubením současných problémů v oblasti sportu stojí úspěchy českých reprezentantů na mezinárodních soutěžích v 90. letech a na přelomu milénia, které zastínily nedostatky již tak se rozpadajícího systému, z toho důvodu došlo k redukci podpory sportu z veřejných zdrojů a tím ke snížení dostupnosti sportu a celkovému poklesu pohybu u celé populace ČR. Kromě úbytku přirozeného pohybu se projevují také změny v životním stylu související s narůstající obezitou, snižováním zdatnosti a pohybové gramotnosti u dětí. Proti těmto problémům a dalším negativním jevům ve sportu (přílišná komerčnost, nerovné příležitosti, odliv odborníků) se snaží česká politická scéna právě tímto dokumentem doplněným o akční plány bojovat, poněvadž stále považuje sport za účinný prostředek socializace, seberealizace, rozvoje sebevědomí a posilování zdraví a vlastenectví (v případě národní reprezentace).

Vláda již roku 1999 ve svém usnesení Koncepce státní politiky v tělovýchově a sportu v ČR zdůraznila význam přiměřené pohybové aktivity pro zdraví, délku a kvalitu lidského života, pohyb v tomto smyslu nelze ničím nahradit. V usnesení byl předložen současný (tehdejší) stav TV a návrhy řešení problému. Podle sociologického výzkumu Amasia z roku 1995 se sportu vůbec nevěnuje téměř 1/3 Čechů. U dětí se tato tendence postupem času zvyšuje, ale na druhou stranu účast sportujících dětí je stále intenzivnější (několikrát týdně). Z nejvýraznějších problémů TV uvedla vláda především nedostatek

povinných hodin TV na ZŠ a SŠ, nehledě na to, že na VŠ už bývá TV většinou pouze volitelný. Dále vnímala mezery v redukci skupin zdravotní TV, čímž se snižuje možnost aktivního zapojení zdravotně oslabených žáků. V neposlední řadě se potýkáme také se zastaralými sportovními zařízeními, s omezováním sportovních kroužků v rámci školy aj. V další části vláda předložila návrhy na řešení – bude podporovat a vytvářet podmínky pro rozvoj tělesné výchovy a sportu a to i na komunální úrovni, bude řešit vztahy ke sportovnímu a tělovýchovnému hnutí a připraví Národní program rozvoje sportu pro všechny (MŠMT, 1999).

1.2 Předmět tělesná výchova

Tělesná výchova představuje výchovně vzdělávací předmět s cílem rozvoje tělesné, duševní a sociální zdatnosti žáka pomocí pohybu, jedná se o nejrozšířenější hromadný způsob pohybu pro mladé lidi. Oblast vzdělání, do které řadí Fialová (2010) právě i tělocvik, by měla kromě rozvoje osobnosti stimulovat také bio-psycho-sociální celoživotní režim pohybu, dovednosti, vědomosti, vlastnosti a postoj žáka k pohybovým činnostem. TV by dále měla umožnit rozpoznat faktory ohrožující tělesné a duševní zdraví a preferovat životní styl, který bude tyto faktory a ohrožující návyky eliminovat. Autorka zmiňuje také dělení cílů na 4 skupiny (Fialová, 2010):

- vzdělávací cíle (poznatky, postupy, základní návyky, rozvoj pohybových schopností,...)
- výchovné cíle (estetické prožívání, pozitivní charakterové vlastnosti, kladný postoj k pohybu, zájem o činnost,...)
- zdravotní cíle (kompenzace jednostranné zátěže, regenerace, sprcha po zátěži,...)
- socializační cíle (spolupráce v družstvu, poskytnutí dopomoci, budování kladného sebezpečí, učení se toleranci,...)

Také Jansa (2012) zdůrazňuje, že v TV nejde pouze o trénink pohybových dovedností, měla by rozvíjet i respekt k určitým principům, požadavkům a pravidlům, normám chování a jednání mezi žáky jakožto cvičenci. Všechny výše zmíněné cíle a úkoly by měly být zohledňovány především u začínajících sportovců a cvičenců, kdy působíme na jejich charakterové vlastnosti, jako je sebekontrola, spolupráce, vytrvalost, sebedůvěra atd.

Pojetí školní TV by podle něj mělo reagovat na výsledky různých zkoumání pohybových aktivit dětí a mládeže, které ukazují, že (Jansa, 2012):

- Dochází ke snižování pohybové aktivity žáků a podílu organizovaných sportovních aktivit s narůstajícím školním věkem,
- existují rozpory mezi přáním, preferencemi a zájmy v provozování školních pohybových aktivit,
- ve výuce je nutné více prohloubit orientaci a účast žáků na sportu,
- je potřeba vést přípravu ke zdravému životnímu stylu a bezprostřednímu ovlivňování zdraví,
- musíme přecházet od jednostranné orientace na výkonové požadavky k uspokojování žáků, k podpoře jejich prožitků a seberealizace aj. (str. 79)

2 Postoje žáků k tělesné výchově

2.1 Postoje

Postoje můžeme definovat jako ustálené tendence vnímat, hodnotit a chovat se určitým způsobem vůči určitým objektům. Laicky lze říci, že je to vyjádření sympatie či nesympatie nebo zaujaté stanovisko vůči sociálním objektům. Postoje jsou výrazem hodnot, stojí na našem hodnotovém systému a kromě toho mají několik dalších funkcí. Jednou z nich je funkce poznávací, zajišťující kognitivní ekonomii. V rámci funkce instrumentální nám pak postoje pomáhají dosáhnout toho, co chceme, zvyšují naše zisky. Umožňují nám také zprostředkovat vztahy k jiným lidem a udržují stabilitu našeho sebeobrazu (Výrost, 2008). Postoje se promítají do všeho, co děláme, jsou důležitou součástí lidského úsilí. Některé z nich jsou vrozené, ale většina je získaná, začínají se rozvíjet již brzy v dětství a ovlivňují, zda v daných činnostech budeme pokračovat a zda v nich uspějeme (Silverman & Subramaniam, 1999).

Problém se zjišťováním nebo měřením postojů tkví v tom, že postoje lze vnímat různě na základě jejich složení. Někteří autoři se ztotožňují s modelem Rosenberga a Hovlanda, kteří předpokládají 3 komponenty postojů: kognitivní, afektivní, konativní. Jiní vědci následují Bagozziho pojetí dvoudimenzionálních postojů, kde je vynechána konativní složka, nebo vnímání Fishbeina a Ajzena, kteří si pod postojem představují pouze afektivní složku, tato varianta se však v empirických zkoumáních potvrzuje jako nejméně pravděpodobná. Jednotlivá pojetí určují, jak budou výzkumníci problematiku postojů

chápat, jaký nástroj pro zkoumání zvolí a podle toho se také mohou lišit výsledky jednotlivých výzkumů (Výrost, 2008).

Studenti již do tělocviku vstupují s určitými postoji založenými na jejich předchozích zkušenostech, úrovni schopností a dovedností, genderu, ročníku, sociálnímu statusu, etnicitě nebo případnému postižení (Silverman & Subramaniam, 2007). Přesto někteří autoři (Chakraborty et al., 2012) díky svým programům na zlepšení hodin TV dokazují, že je poměrně snadné tyto postoje za určitou dobu pozměnit, v jejich případě posunout více k pozitivnímu pólu. Obecně se však předpokládá, že změna postojů by měla vycházet především z aktivní práce jedince (působení na pasivního jedince nemůže být tolik efektivní), i přesto však psychologové pochybují, jak stabilní může být v čase změna konkrétních postojů bez hlubšího poznání, což by mohl být právě příklad programu upravujícího pouze obsah hodin tělocviku (Výrost, 2008).

Žákovy postoje k předmětu mohou výrazně ovlivnit jeho učení v něm, proto je pro úspěšnost pedagogického procesu potřeba, aby se učitel vždy snažil o vytvoření pohodlného a sebevědomí podporujícího prostředí, jež může posilovat pozitivní postoje a tím pádem i samotné učení (Silverman & Subramaniam, 2007).

2.2 Média a tisk

Média silně ovlivňují veřejné mínění, a proto je dobré podívat se na naši problematiku i z tohoto úhlu, což nám může napovědět, jaký pohled má na TV společnost. Tisk je při hodnocení stavu TV poměrně kritický, což je vzhledem k povaze médií pochopitelné, ovšem i tato potřeba upozorňovat na nedostatky v pohybové výchově dětí ve škole i mimo ni nám naznačuje, že postavení TV mezi ostatními předměty zřejmě není ideální. Ve společnosti obecně panuje názor, že děti jsou stále línější, už neběhají po venku jako dříve, pouze sedí doma u počítačů nebo telefonů, a prokazatelně stoupající procenta nadváhy u populace k tomuto názoru jen přispívají.

Ráda bych krátce představila několik článků z tisku z posledních let, které se z hlediska různých zdrojů vyjadřují o převažujícím negativním postoji dětí k TV a o jejich zhoršující se pohybové zdatnosti. Má bakalářská práce a její výzkumné otázky vznikly totiž především jako reakce na tyto příspěvky vycházející z konkrétních zkušeností nebo průzkumů realizovanými organizacemi jako je např. Český olympijský výbor (ČOV). Charvát s Burešem (2015) například zmiňují velice překvapivý a znepokojivý výsledek

prvního ročníku Sazka Olympijského víceboje, kde bylo zjištěno, že tělocvik je v žebříčku oblíbenosti u dětí až třetí nejhorší, přičemž víceboj pracuje s výsledky více než 50 000 dětí. Ze stejného projektu snažícího se o změnu vychází také Gecová (2015), která vyzdvihuje rapidně se snižující dobu, kterou mládež denně věnuje pohybu (ze 3 hodin v roce 1995 na 45 minut). Opírají se také o zkušenosti terapeutky Marie Plevové, podle níž se děti točí v bludném kruhu, jelikož se málo hýbou, kvůli čemuž v nich tělocvik ve škole vyvolává negativní sebeobraz a snižuje jejich sebevědomí, proto ho neradi navštěvují, často se z něj bez vážných důvodů omlouvají a tím pádem se hýbou ještě méně. Zmiňován je také velký vliv rodičů, kteří časté omluvenky podepisují, děti k pohybu dostatečně nemotivují, nutí je do sportu, který je nebaví, nebo zkrátka nemají čas dítě na kroužky doprovázet. Prachař (2016) vyjadřuje znepokojení ohledně vnímané nedůležitosti TV nejen společností, ale i rodiči a samotnými učiteli na základní škole. Ani oni totiž neberou zřetel na své poslání vštípit dětem lásku k pohybu a tělocvik zanedbávají na úkor ostatních předmětů. Obecně vnímaným problémem je také přílišná soutěživost a důraz na výkon v rámci hodin, protože upřednostňování těchto hodnot může vést ke snižování sebevědomí žáků a ponižování těch méně pohybově nadaných, což odporuje cílům, které by si TV měla klást.

2.3 Výzkumy zkoumající postoje k tělesné výchově

„Vyučovací předmět plní svou funkci, jestliže zprostředkovává žákům odpovídající informace, které jim umožňují jak plnohodnotný a spokojený osobní život, tak i úspěšnost v profesionálním životě.“ (Hrabal & Pavelková, 2010, str. 25) To je možné, pouze pokud žáci považují předmět za oblíbený a tak akorát složitý, aby v nich nevyvolával frustraci nebo je naopak svou triviálností nenudil, stejně tak by měli žáci vnímat jeho důležitost v kontextu budoucího života. Při zkoumání oblíbenosti a obtížnosti jednotlivých předmětů je důležité vnímat vztah mezi těmito údaji, jelikož častým úkazem bývá vysoká oblíbenost předmětu kvůli jeho nízké obtížnosti a jednoduchým požadavkům, naopak pokud je vysoká obtížnost spojována s nízkou oblíbeností, ukazuje to na přílišnou zátěž ústící v negativní motivaci, oba tyto jevy jsou běžné a převažující. S motivací úzce souvisí také hodnocení významu předmětu, kde se předpokládá zvyšující se spolehlivost úsudku s přibývajícím věkem (žák 2. stupně ZŠ by toho již měl být schopný) (Hrabal & Pavelková, 2010). Právě hodnoty ukazující oblíbenost, obtížnost a vnímanou důležitost nám dávají informace

o celkovém postoji k předmětu, které jsou nutné abychom nahlédli do prožívání žáků a zajistili tak účinnou funkci předmětu a efektivitu vzdělávacího procesu.

2.3.1 Výzkumy z českého prostředí

Zjištění na základě většího vzorku přinesl výzkum Hrabala a Pavelkové z let 2005–2007, který pracoval s 25 základními školami z ČR, z nichž se zapojilo 151 tříd. Příslušným žákům byly rozdány dotazníky zkoumající oblíbenost, obtížnost a významnost jednotlivých předmětů (16 zkoumaných předmětů – předpokládáme tedy, že šlo o 2. stupeň ZŠ, v knize není uveden věk testovaných), které měli žáci ohodnotit na 5stupňových škálách. TV se v tomto zkoumání umístila na 2. místě v oblíbenosti (velmi oblíbený), na 14. místě v obtížnosti (snadný) a na 10. místě ve významnosti (střední významnost). Obliba tělocviku ve vyšších ročnících trochu klesá, převážně u děvčat, ale prospěch žáků bývá ve všech ročnících většinou výborný (Hrabal & Pavelková, 2010).

Postojům k TV se věnuje také Fialová (2010), která ve své knize zmiňuje, že afektivní vztah k TV je velmi dobrý, tento předmět patří u žáků ZŠ mezi ty nejoblíbenější, přestože oblíbenost se zvyšujícím se věkem lehce klesá. Postoj společnosti, zahrnující žáky, rodiče i ředitele, k TV a sportu je obdobný, tedy přestože tělocvik je předmět oblíbený, pohyb je vnímán jako méně podstatný oproti intelektuálním činnostem a předmětům, např. oproti matematice. Největší vliv na postoje a stanovisko žáků ke sportu mají samozřejmě rodiče, kromě nich ale také učitelé, trenéři a v neposlední řadě masmédiá, filmy a literatura, které působí především na jejich kognitivní složku.

Autorka zmiňuje několik realizovaných výzkumů na poli kinantropologie (široce chápaná věda zabývající se lidskou pohybovou činností ve vztahu k rozvoji osobnosti), z nichž nejzajímavější pro naše účely se zdá být Mezinárodní komparativní výzkum Sport, zdraví a tělesné sebepojetí ve střední a východní Evropě z roku 1999 realizován se žáky gymnázií v Praze, Kolíně nad Rýnem a Moskvě. Tato studie zjistila, že přestože patří TV mezi nejoblíbenější předměty a klasifikaci v ní vnímají studenti jako velice mírnou, čeští žáci ji hodnotí jako nevýznamnou v porovnání s ostatními předměty. Autorka vyjadřuje znepokojení, že školní TV a její postavení neodpovídá důležitosti, jakou v životě zastává pohybová aktivita. Pozitivně můžeme vnímat fakt, že nabídka sportů v rámci TV je na českých školách oproti těm zahraničním bohatší, nebo že žáci velice kladně hodnotili prožitek úspěšnosti v TV, naopak zarážející je kolik studentů označovalo

TV jako nudnou, únavnou a část z nich vyjadřovala také strach z výsměchu (Fialová, 2010).

Postojům žáků k TV se často věnují i studenti sportovních fakult ve svých závěrečných studijních pracích, přestože jejich výzkumné vzorky jsou poměrně omezené, ráda bych uvedla příklady výsledků některých z nich. Většina z nalezených prací na toto téma používá pro svůj výzkum dotazník DIPO-J od Bohumila Svobody, který se skládá z 60 otázek rozdělených do 6 dimenzí zkoumajících různé oblasti související s vnímáním TV (zkráceně jde o postoj k výkonnosti, rozvoji osobnosti, sociální zkušenosti, riziku, estetickým zkušenostem a relaxaci). Na tyto otázky žáci odpovídali variantami ano, ne, nevím, na jejichž základě získávali body, které sloužily k vyhodnocení postoje v každé dimenzi.

Jansová (2014) například pracuje s žáky 6. až 9. tříd na běžných i sportovně zaměřených školách, které následně srovnává. Obecně lze říci, že se výsledné hodnoty vyskytují v pásmu mírně pozitivních postojů, kromě dimenze V. vyjadřující postoje k estetickým zkušenostem v TV a sportu, kráse a ladnosti pohybu aj., kde se hodnoty pohybují naopak v pásmu mírně negativním, především u chlapců. Podle očekávání výsledky dokazují rozdíl mezi nesportovně a sportovně založenými školami, kde se ukazují, s výjimkou právě dimenze V., průměrné hodnoty o několik bodů vyšší. Práce nabízí také zajímavé porovnání s měřením provedeným stejnou metodou v letech 1983 Kostkou a 1999 Jansou, kde můžeme vidět trend klesajícího bodového hodnocení postojů téměř ve všech kategoriích. K podobným hodnotám postojů dochází s pomocí dotazníku DIPO-J ve svých textech také Cihlár (2017) nebo Berger (2018).

Z prací, které zjišťují postoje žáků k TV, zmíním krátce ještě výsledky, které sbírají údaje jinak než prostřednictvím DIPO-J dotazníku, a to konkrétně svými jednoduchými otázkami. Z výsledků jsem vybrala údaje o oblíbenosti předmětu a názoru na počet hodin. Navrátilová (2015) pracuje s výzkumným vzorkem 414 žáků a její zjištění jsou velmi pozitivní – 89 % žáků považuje TV za oblíbený předmět, 79 % by chtělo mít v týdnu více hodin tělocviku a pouze 15 % se na hodiny tělocviku téměř nikdy netěší, zbytek zaujímá buď pozitivní nebo neutrální postoj k navštěvování předmětu. To výsledky Hansgutové (2009) hovoří o negativnější situaci, tedy že na hodiny tělocviku nechodí rádo už 24 % žáků. Stejně tak neuspokojivá je i hodnota 32 % vyjadřující žáky, kteří řadí TV

mezi 3 své nejoblíbenější předměty, za tímto výsledkem by mohl stát nízký počet žáků ve výzkumu (110) nebo nestandardizované otázky v dotazníku.

2.3.2 Zahraniční výzkumy

Zjištěná o českých žácích a jejich postojích k TV můžeme částečně potvrdit také na zahraničních výzkumech. Velký rozmach zájmu o toto téma nastal ve 30. letech minulého století, kdy se spoustu výzkumníků snažilo nalézt faktory ovlivňující tyto postoje, díky nimž by bylo možné upravovat kurikulum a posilovat tak kvalitu TV (Chakraborty et al., 2012). Zájem o tuto problematiku dále trvá a výzkumníci se snaží nejrůznějšími způsoby a nástroji zjišťovat, jak se žákovské postoje vyvíjí, jak se v hodinách TV cítí, nebo co jim tam případně chybí. Výsledky můžeme brát jako určitou zpětnou vazbu pro učitele a politiky, vzniká tak prostor pro zlepšování výuky, jejímž prostřednictvím společnost bojuje proti nedostatku pohybu a obezitě u dětí, prohlubujícím se i vzhledem k rychle se rozvíjejícím technologiím a čím dál sedavějšímu způsobu života.

Způsoby měření postojů jsou pro výsledky výzkumů klíčové, přesto nepanuje přílišná shoda na pojetí postojů a nástrojů, z toho důvodu mohou být výsledky rozdílné. Na tuto skutečnost reagovali v roce 1999 Silverman a Subramaniam, kteří provedli přehled výstupů a měřicích nástrojů z předcházejících výzkumů. V úvodní části se zabývají postoji a jejich nejednoznačným chápáním, jelikož, jak už víme, při práci s postoji si v rámci operacionalizace vybíráme jednu či všechny tři složky (afektivní, konativní, kognitivní) či pracujeme s jinými dílčími operacionalizacemi. Autoři tvrdí, že je potřeba se tímto tématem zabývat a že je patrné, že lidé ví o důležitosti TV pro zdravotní status mládeže, protože právě v pedagogickém procesu se vytváří postoj k předmětu a zároveň pohybu obecně a pokud je tento postoj pozitivní, přispívá k aktivnímu způsobu života i v dalších letech. Měřicí nástroje se ve výzkumech značně liší (kvantitativní, kvalitativní i neverbální) a musí se vypořádat s úskalími spojenými s validitou a reliabilitou nebo se závislostí na verbálních schopnostech a spolehlivosti odpovědi žáka, což může způsobovat existenci nejednoznačných výsledků. Postoje k TV jsou zkoumány v rámci různých dimenzí a souvislostí jakými jsou např. gender, věk, kurikulum, významnost, úroveň dovedností aj.

Adolescence je náročné období s bouřlivými změnami a TV musí postihovat zájmy a potřeby mladistvých, aby mohla působit na jejich motivaci a rozvíjet celoživotní návyky

spojené se zdravým životním stylem. Proto Tannenhillová s dalšími (1994) zjišťovali, co by podle žáků (14–16 let) měla TV obsahovat a čeho dosahovat, co skutečně obsahuje, jak podstatný je pro žáky tento předmět v rámci celého vzdělávání a jaké mají zkušenosti. Zajímavé je, že většina žáků (70 %) považovala za nejdůležitější prvky týmové sporty a fitness, což by mohlo naznačovat, že žáci vnímají nutnost udržování určité míry fyzické zdatnosti a důležitost spolupráce, která je při týmových sportech nezbytná. Jako důležitou součást celkového vzdělávání vnímalo TV jen 31 % žáků, polovina respondentů ji označila jako méně důležitou oproti ostatním předmětům. Přestože výzkum neuvádí přesné údaje o oblíbenosti předmětu, skrze data ukazující preferenci ostatních předmětů před TV se můžeme domnívat, že existuje poměrně velká skupina, která tělocvik ráda nemá.

Další měření postojů, tentokrát u žáků 6. až 8. třídy provedli Silverman a Subramaniam (2007), již sestavili dotazník jako reakci na různorodost výsledků z předchozích výzkumů, která byla podle nich způsobena především neadekvátním nástrojem měření a také možným různým pojetím postoje. Autoři tedy zvolili dvoudimenzionální pojetí postoje (kognitivní a afektivní složka), které je podle nich nejspolehlivější. V souladu s těmito složkami stanovili 2 dimenze postojů k TV, které nazvali Enjoyment (potěšení – afektivní složka) a Perceived Usefulness (vnímaná užitečnost – kognitivní složka). Výsledkem dotazování byly hodnoty (průměrné) v pozitivním pásmu, stejně jako další autoři tak potvrzují pokles positivity se zvyšujícím se ročníkem, rozdíl mezi pohlavími se v tomto zkoumání příliš neprokázal.

K velice podobným závěrům dochází také Ramiz Arabaci (2009) ve svém výzkumu postojů u tureckých studentů na 2. stupni ZŠ a SŠ. Veškeré hodnoty se zde pohybují v mírně až silně pozitivním pásmu, avšak i on ukazuje zhoršené postoje na střední škole oproti té základní. Rozdíl mezi pohlavími není na ZŠ téměř žádný, zatímco na SŠ se dívky od chlapců statisticky významně vzdalují směrem k negativnímu pólu (přesto pořád v mírně pozitivním pásmu), což podle autora spočívá v tom, že v adolescenci se zkrátka genderové rozdíly zvětšují, a stejně tak je to i u postojů. Kromě toho také Arabaci uvádí, že chlapci obecně sportují více než dívky, které dávají ve sportu přednost individuálním a estetickým aktivitám, zatímco chlapci preferují sporty týmové a „mužské“ (masculine sports).

3 Výzkumy souvislostí s postoji

Jak je zřejmé z předchozí kapitoly, existuje mnoho výzkumů zkoumající postoje žáků k TV jak na základní, tak střední škole. Tyto postoje se v naprosté většině zkoumání projevily jako pozitivní. Pojetí těchto postojů a zvolení nástrojů bylo velice různorodé, společným znakem většiny zkoumání bylo použití 5bodové Likertovy škály pro vyjádření souhlasu s danými výroky v dotaznících. Někdy se tak zkoumala oblíbenost předmětu, někdy vnímaná významnost, jindy obecné stanovisko k předmětu v rámci celého vzdělávání. Autoři často využívají demografických údajů získaných prostřednictvím dotazníku – pohlaví, ročník, a upozorňují na tyto základní faktory ovlivňující postoje žáků pomocí tabulek věnujících se kromě celkového skóru zvláště chlapcům a dívkám a jednotlivým ročníkům.

Studie se shodují, že na základní škole bývá rozdíl mezi dívčí a chlapeckou skupinou statisticky nevýznamný, avšak tento rozdíl se s přibývajícím věkem zvětšuje a na střední škole už je poměrně výrazný. Stejně jako se s věkem rozšiřuje tato propast mezi dívkami a chlapci, klesá postupně průměrný postoj obou pohlaví (Mašanović, 2018; Mercier et al., 2017). Klesající zájem o tělocvik přichází v období adolescence (zhruba v 6. třídě), spojeném s nárůstem povinností a zodpovědnosti a stejně tak není překvapením, že se zde začínají prohlubovat i rozdíly mezi pohlavími. Dívky preferují individuální sporty nad těmi kolektivními, z nichž je většina hodin TV tvořena, naopak chlapci se snaží v těchto hrách vyniknout a zapůsobit na vrstevníky obou pohlaví. Dívky se také v období adolescence začínají směřovat k tradičně ženským úkolům a mají sklon dříve než chlapci si osvojovat normy dospělého chování, proto v tu dobu začínají sportovní aktivity zanedbávat (Mašanović, 2018).

Kromě pohlaví a věku, které autoři často využívají díky jejich snadné měřitelnosti, existují ještě další významně ovlivňující faktory na kterých se mnoho autorů (včetně těch výše zmiňovaných) shoduje. Významnou roli hraje především osoba učitele a kurikulum (osnovy předmětu), kromě toho se často operuje také s fyzickým zázemím, atmosférou ve třídě nebo chováním vrstevníků (Chatterjee et al., 2012).

Tyto faktory prokazatelně hrají roli při budování postoje ke každému předmětu, já v následující části zmiňuji další zajímavé okolnosti souvisejícím s postoji k TV, na které jsem narazila při hledání studií, jež by dávaly základ pro souvislosti, kterým se věnuji ve svém empirickém šetření. Kromě pár zmínek o tom, že chování

vrstevníků určitým způsobem souvisí s postoji k TV, a níže rozebíraného článku o souvislosti postoje k TV a tzv. school belonging, se mi nepodařilo dohledat studie věnující se proměnným, které nás zajímají, v souvislosti s předmětem TV. Uvedu však pár již zmiňovaných příkladů, které ukáží, co všechno lze s postoji k TV spojovat a co na jejich utváření může mít vliv.

Pokud se například člověk cítí přijat určitou skupinou, bude to mít pozitivní vliv na jeho well-being, v tomto směru existují také výzkumy věnující se zlepšujícím se studijním výsledkům v důsledku rostoucího pocitu školní příslušnosti. Tato tvrzení uvádějí ve své studii Uğraş a Özen (2020) a snaží se je převést i do prostředí TV, kde zjišťují souvislost mezi tzv. školní příslušností (school belonging) a postoji žáků k předmětu TV. Pojem školní příslušnost obsahuje 3 prvky: náklonnost ke škole, pocit hodnoty a přijetí ze strany vrstevníků. Vyjadřuje pocit, jak moc se žák cítí přijímán, respektován a schvalován ostatními ve škole. Výsledky zkoumání ukázaly předpokládaný výsledek, tedy že existuje statisticky významná souvislost mezi pozitivními postoji k tělocviku a školní příslušností.

Souvislost mezi postoji k TV a klasifikací žáků v tomto předmětu zkoumal ve své práci Berger (2018). Žáci z jeho výzkumného vzorku dosahovali buď hodnocení výborného nebo chvalitebného, jiná známka se neobjevila a možná proto šetření neposkytuje příliš zajímavé závěry. Můžeme se domnívat, že v případě obdržení horších známek z tělocviku, by se mohly u daných žáků postoje zhoršovat. V tomto případě Berger neprokázal statisticky významné rozdíly v postojích u žáků se známkou výbornou a chvalitebnou, pouze uvádí, že u žáků s výborných prospěchem se vyskytovaly vyšší maximální hodnoty postojů.

Chek a Pandey (2016) se zaměřili na souvislost mezi postoji k TV a rodičovskou podporou (parental encouragement), jež vyjadřuje způsob zacházení rodičů se svými dětmi. Tato podpora může mít různé podoby, může v dítěti rozvíjet skryté možnosti a vést ho k určitým životním rozhodnutím. Vzhledem k tomu, že rodičovská podpora zlepšuje duševní zdraví studentů, jejich procesní dovednosti a studijní výsledky, není překvapením, že studie ukázala i stoupající postoje k TV. Je zajímavé, že podle dotazníků se více podpory od rodičů dostávalo chlapcům, což by mohl být jeden z důvodů, proč u chlapců bývají postoje obecně pozitivnější. Stejně tak existoval rozdíl

mezi venkovskými a městskými dětmi, které vnímaly vyšší rodičovskou podporu a vykazovaly vyšší sebevědomí než jejich spolužáci z vesnice.

Několik autorů se také věnovalo tématu motivačního klimatu a jeho spojení s prožíváním v hodinách TV. Motivační klima je sociální kontextový faktor, který společně s osobními faktory může ovlivnit to, jak budou žáci vnímat svůj úspěch či neúspěch. Rozlišujeme 2 druhy motivačního klimatu (teorie cíle dosažení). Orientace na ego představuje srovnání s ostatními, je vztažena normativně, je zde podpora soutěživosti a nadanějších žáků. Oproti tomu klima orientované na úkol se vyznačuje vnímáním pokroku vůči výkonu sebe samého, souvisí s podporou samostatnosti, sebeřízení a poskytuje stejné příležitosti k odměňování (Bortoli et al., 2015; Extremera et al., 2015). Oba výzkumy shodně prokazují, že klima orientované na úkol zlepšuje prožívání v TV ať jde o měření spokojenosti (Extremera et al., 2015) nebo psychobiosociálních stavů lidského fungování (Bortoli et al., 2015).

Aby si studenti vytvořili pozitivní postoj ke sportovním zážitkům v TV, je potřeba pečlivé plánování, efektivní výuka a smysluplné učení, v čemž hraje klíčovou roli učitel předmětu. Prostřednictvím systematického učení lze rozvíjet i sociální dovednosti, pokud je pro tento účel učitel vyškolen, není však moc studií, které by udávaly, jakým způsobem je možné je skutečně rozvíjet. Dokázán je také vztah mezi kognitivním aspektem postojů vysokoškolských studentů a neverbálními sociálními dovednostmi, mezi které patří emoční expresivita, emoční citlivost a emoční kontrola (Ding & Sugiyama, 2018).

Další výzkum, který mi přišel v souvislosti s postoji k TV zajímavý, se zabývá faktorem vnímání sebe sama. Různé výzkumné studie ukazují, že dospívající pravidelně se účastnící TV vykazují pozitivnější sebepojetí než ti, kteří aktivní nejsou. Aktivita ve sportovních činnostech v tomto věku přispívá k rozvoji osobnosti a emoční empatie, které zlepšují mezilidské vztahy. Několik výzkumů dospělo k závěru, že také rodiče mají zásadní roli v zapojení svých dětí do TV, motivaci předávají mimo jiné provozováním sportu u nich samotných. Přes četnost zmiňovaných studií, chybí ty, které by se zabývaly přístupem k sebepojetí, osamělosti a spojitosti s rodinou. Právě fungování rodiny se stalo jednou z ústředních otázek a ukázalo se, že postoje žáků k TV stoupají s funkčností rodiny studenta (Padial-Ruz et al., 2019).

4 Shrnutí

4.1 Otázka postojů k tělesné výchově

Z uvedených výzkumů je zřejmé, že situace ohledně oblíbenosti TV není tak dramatická, jak prezentují média. Podle odborných šetření velká většina žáků navštěvuje hodiny tělocviku ráda a cítí se v něm kompetentní, přestože se situace s věkem lehce zhoršuje. Množství takových žáků se pohybuje kolem 80 % (Carlson, 1995), což je více než zmiňované 2/3 dětí, které se aktivně věnují pohybu ve svém volném čase. Zde můžeme spatřovat lehký optimismus v tom, že TV jako součást školní výuky je schopná zaujmout i děti, které se pohybu nevěnují intenzivně, tedy pro ně není běžnou součástí každodenního života. Na druhou stranu může být procento žáků, kteří TV za oblíbenou nepovažují, znepokojující, jelikož se přece jen jedná o hraní her prostřednictvím pohybových aktivit, tedy by se dalo předpokládat, že by v tom mělo najít zalíbení téměř každé dítě. A myslím si, že právě to nutí autory výzkumů hledat faktory, které způsobují, že i taková činnost jako je hra se může v rámci školního předmětu stát pro dítě nezajímavou nebo dokonce traumatizující.

Přestože postoj žáků, který bychom mohli ve vztahu k TV označit jako negativní nebo problémový, je vnímán jako skutečnost, kterou je potřeba řešit, nenašla jsem mnoho studií, které by se věnovaly přímo těmto „problémovým“ žákům. Většina výzkumů žáky podle postojů nerozlišuje, pouze zkoumá celkový průměr (případně rozlišený věkově či dle pohlaví), z něhož vyvozuje závěry. Někdy se můžeme dokonce setkat s tím, že autoři měření záměrně vylučují extrémní hodnoty, aby nedošlo k výraznějšímu ovlivnění např. jedním žákem. V této záležitosti se mi podařilo najít pouze dva články vztahující se k této skupině žáků, přičemž oba jsou bohužel staršího data.

V prvním z nich zkoumal Keogh (1963) postoje k TV u 136 mužů a 130 žen, z jejichž výsledků získal průměr a pomocí směrodatné odchylky odlišil tzv. extrémní skupiny, kterými se dále zabýval. Ve skupině s velmi pozitivním postojem se vyskytovalo více žen než mužů, ale stejně tomu tak bylo ve skupině s velmi negativním postojem, sem se zařadilo necelých 10 % mužů z celkového počtu a 16 % žen z celkového počtu. Pochopitelně se ukázalo, že respondenti v extrémně pozitivní skupině byli fyzicky aktivní, projevovali vysoké hodnocení vlastních fyzických schopností a přikládali poměrně vysoký význam fyzické aktivitě v jejich životě. Oproti tomu jako překvapivý se ukázal výsledek extrémně negativní skupiny, jejíž členové byli sice velmi kritičtí k tělovýchovným

programům, ale neprokázal se zde významný rozdíl v účasti na fyzické aktivitě oproti skupině s extrémně pozitivními postoji. Tento výsledek byl neočekávaný a zpochybnil tak premisu vztahu postoje a participace, tedy že by neúčast na pohybových aktivitách souvisela s negativními postoji k předmětu TV.

Druhý, aktuálnější článek s názvem *We Hate Gym* (Carlson, 1995) pracuje s 20 % středoškolských žáků, kteří uvedli, že nesouhlasí s tvrzením: „Hodiny TV mě baví.“, mezi nimiž se objevilo pohybově více podprůměrných jedinců než ve zbytku vzorku. Tento fakt podporuje běžně míněnou tezi, že děti více baví předměty, ve kterých jsou úspěšní. Podle autorky se žáci setkávají s tzv. odcizením (alienation), jež charakterizuje jako: „...přetrvávající negativní pocity, které někteří studenti spojují s aktivně averzivními nebo nedostatečně smysluplnými situacemi...“ (Carlson, 1995, str. 467). Účelem zkoumání je zjistit, z čeho toto odcizení u žáků vychází, přičemž jako možnosti nabízí Carlsonová bezmocnost (neschopnost kontrolovat situaci), izolaci (osamocení od vrstevníků) a bezvýznamnost (nevidí v tom smysl), která se ukázala jako jediný, poměrně silný prediktor. Pokud žáci nevidí v předmětu smysl, nemají pocit, že se v něm něco důležitého naučí, bude pro ně nezajímavý a nebude je bavit.

Vnímaná bezvýznamnost je určitě jedním z důvodů, proč se v posledních desetiletích zájem žáků o předmět TV snižuje, stejně jako jeho úroveň. A přestože Keoghův výzkum (1963) neprokázal souvislost mezi participací na pohybových aktivitách a postojem k TV, objevuje se v posledních dekadách fenomén nadměrného uvolňování z tělocviku z různých důvodů, který jistě s postoji určitým způsobem souvisí. Částečné (nemusí se účastnit určitých aktivit) nebo úplné uvolnění (vůbec se neúčastní hodin, někdy označováno jako osvobození) z předmětu může schválit ředitel ze zdravotních důvodů na základě žádosti zákonného zástupce, v případě TV je toto uvolnění možné na základě posudku od registrujícího lékaře (MŠMT, 2004).

Přestože žádost o uvolnění by měla přijít pouze v případech, kdy zdravotní stav žáka nedovoluje účast v TV nebo by mohla být TV pro jeho zdraví škodlivá, doporučení k uvolnění není mnohdy těžké od lékaře získat. Důvodem může být přílišná benevolence ředitelů, učitelů či lékařů nebo zanedbávání významu pohybových aktivit u některé z těchto stran. V zahraničí je oproti našim zvyklostem kladen důraz na to, aby se co nejvíce žáků (i se zdravotním oslabením) zapojilo do hodin TV, jelikož začlenění do tohoto procesu hraje roli i při sociálním začleňování, rozvoji motorických kompetencí,

sebevědomí a sociálních dovedností. Žáci jsou na našich školách uvolňováni z tělocviku běžně, kvůli minimálním (občas zveličeným nebo téměř vymyšleným) důvodům, kterým přispívá hypoaktivní životní styl (Ješina & Tomoszek, 2019).

Situace na základních školách není tak vážná, jelikož počet studentů uvolněných částečně či úplně jak na prvním, tak druhém stupni se pohybuje kolem 1 %. Závažnější je situace na školách středních, kde na školu připadá asi 8 % žáků uvolněných částečně a téměř 18 % uvolněných zcela (ČŠI, 2016).

Znepokojující jsou však také důvody, které za uvolňováním nebo pouze omluvami z hodin reálně stojí, a to především u děvčat. Kromě již několikrát zmiňovaného globální nezájmu o pohyb a pohodlnosti stojí za vyhýbání se hodinám TV často nízká kondice, hygienické podmínky ve školách (není se kde vysprchovat, nebo to není možné v rozvrhu stíhat), nedostatečná motivace ze strany učitele, ale také méně relevantní důvody jako jsou např. gelové nehty, makeup, pot, únava z jiných hodin, nevyhovující pořadí hodin (nultá, první nebo poslední) nebo příprava a učení na jiné předměty. Samozřejmě některé z těchto uvedených problémů nejsou příčinou neúčasti jen u dívek, ale u chlapců přece jen hraje roli především snížená tělesná zdatnost a obavy z nekompetence. Je tedy potřeba žákům zajistit patřičné zázemí, motivovat je a reflektovat jejich zájmy, aby nebyli nuceni do věcí, které bytostně nechtějí a nehledali tak nejrůznější výmluvy pro vynechávání hodin TV (Bendíková, 2011).

4.2 Historický vývoj

Celá tato práce začala jako reakce na názor běžného tisku, podle nějž se v posledních desítkách let zvyšuje podíl žáků, kteří se dostávají do bludného kruhu „TV a pohyb jsou pro ně neoblíbené ↔ TV a pohybu se nevěnují“. Mým cílem bylo zjistit, zda existuje reálný empiricky podložený důkaz o tomto fenoménu, či toto tvrzení pouze každý předpokládá bez ohledu na fakta.

V oblasti monitorování pohybu existují organizace, které nám jsou schopné tento předpoklad potvrdit. Kromě informace, že v populaci přibývá dětí i dospělých s nadváhou, na kterou odkazuje Státní zdravotnický ústav (Puklová, 2018), najdeme i data o snižujícím se počtu osob, které se rekreačně i intenzivně věnují pohybovým aktivitám.

Srovnání aktivně sportující populace v ČR v letech 2019 a 2014 poskytuje Český statistický úřad, který sice pracuje jen s osobami od 15 let, přesto odhaluje tendence,

z kterých jsme schopni vyvodit i závěry o klesajícím počtu sportující mládeže. Údaje ČSÚ totiž ukazují, že od 15 let (kategorie 15–24 let, která čítá okolo 65 % aktivně sportujících) pohybově aktivních lidí pochopitelně s věkem ubývá. Zajímavé je, že v kategoriích do 34 let se vyskytuje v roce 2019 procentuální pokles oproti roku 2014, zatímco od 35 let se objevuje opačná tendence, což můžeme připisovat poměrně masivní kampani prosazující důležitost zdravého životního stylu a pohybové kompenzace v čím dál méně aktivní společnosti, která ale působí především na starší populaci, která si svůj nedostatek pohybu uvědomuje. Vzhledem k poměrně významným rozdílům mezi věkovými kategoriemi a zkoumanými roky můžeme předpokládat, že procenta aktivně sportující mládeže se budou blížit 70 %, a stejně jako u kategorií do 34 let bude tento podíl v současnosti nižší než v roce 2014 (ČSÚ, 2021).

Podobné srovnání nabízí studie HBSC, která pracuje s dětmi ve věkovém rozmezí 11 až 15 let a sleduje, kolik z nich splňuje každodenní 60minutové optimum pohybu a kolik dětí se věnuje intenzivním pohybovým aktivitám nejméně 4x týdně. Zatímco na každodenní optimum dosáhne pouze 10–30 % dětí, aktivnímu trénování se věnuje 30–55 %, přičemž u chlapců jsou tyto procenta v každé kategorii vyšší než u dívek a s přibývajícím věkem klesají. Podstatné je, že studie nabízí srovnání roku 2014 s rokem 2018, ve kterém opět můžeme sledovat převážně klesající procenta pohybující se mládeže, především u chlapců (WHO, 2020).

Zatímco úbytek sportující mládeže se mi ve výzkumu zachytit povedlo, se snižující se oblibou TV to bylo složitější. Přestože tisk označil tělocvik za neoblíbený, myslím, že několik již uvedených studií dokázalo, že opak je pravdou a tělocvik stále patří mezi ty nejoblíbenější předměty. Bohužel se mi nepodařilo najít studie věnující se historickému vývoji obliby TV nebo alespoň porovnání výsledků z různých let. Určitou překážkou je samozřejmě metodologická různorodost, jelikož některé výzkumy měří oblíbenost prostřednictvím řazení předmětů, některé pracují se škálou souhlasu, zda je daný předmět oblíbený, nebo záleží, které předměty žáci přímo označí za oblíbené. Stejně tak jsem nebyla úspěšná při nalezení empiricky zdokumentovaného negativního trendu ve vnímání významnosti předmětu TV.

III Empirické šetření

5 Výzkumné problémy

Cílem mého výzkumu je na vlastních datech prozkoumat, zda průměrné postoje žáků ZŠ a SŠ k tělocviku odpovídají nalezeným měřením a jak velkou část tvoří žáci, kteří se vyznačují negativním postojem k tomuto předmětu (není jejich oblíbený, není pro ně významný a pohybu se obecně nevěnují). Dále se budu zabývat souvislostmi mezi těmito postoji a dalšími proměnnými, které vyplývají z použitých metod. V této problematice se pokusím zvláště zaměřit na zmiňované „problémové žáky“, abych zjistila, zda existují faktory, které jsou důležité a vlivné ve vztahu k jejich vnímání předmětu TV. Získané informace mohou přispět do diskuze o klimatu v hodinách TV, což může být podnětné, pokud chceme situaci změnit a posunout TV tak, aby bavila co nejvíce děti a motivovala tak k pohybu a zdravému životnímu stylu i mimo školní prostředí.

V souladu s tímto cílem jsem si formulovala 3 výzkumné problémy (dva deskriptivní a jeden relační), které se pokusím prozkoumat způsobem popsaným v části Zpracování dat.

VP1: Jaké jsou postoje žáků ZŠ a SŠ k tělesné výchově?

První výzkumný problém svým charakterem nepodporuje formulaci hypotéz a jeho znění se může zdát poněkud triviální, přesto si myslím, že je důležité si tuto otázku položit vzhledem k veškerým nejasnostem a nesrovnalostem, které se v literatuře ohledně tohoto tématu objevují. Na svých skromných datech tedy naznačím ověření závěrů z odborné literatury, které uvádí, že žáci základních a středních škol se pohybují v mírně pozitivním až pozitivním pásmu, pokud jde o postoje k TV. V rámci tohoto zkoumání si budu všimnout také toho, zda i na mém vzorku platí pravidlo, že u chlapců bývají postoje mírně pozitivnější a stejně tak, zda žáci středních škol mají obecně negativnější postoje než žáci na školách základních. Výsledky tohoto měření jsou pro mě ale důležité především kvůli třetímu výzkumnému problému, jenž je těžištěm celé práce.

VP2: Jaký je podíl žáků, kteří mají negativní postoj k TV?

Ani v tomto případě není vhodná formulace hypotézy, navíc literatura je v tomto směru poměrně nedostatečná nebo rozporuplná. Podle provedené rešerše by se procenta těchto žáků měla pohybovat v rozmezí mezi 10 a 20 %.

VP3: Existuje souvislost mezi postoji žáků k TV a dalšími proměnnými?

Tento relační výzkumný problém obsahuje 13 hypotéz, které jsou formulovány na základě vlastních úvah ve spojitosti se znalostí tématu vycházející z teoretických východisek práce. Hypotézy jsou zaměřeny na hledané souvislosti mezi postojem k TV a dalšími proměnnými vycházejícími z otázek z dotazníků. Nejedná se o všechny otázky, ale pouze o takové, které mi přišly zajímavé nebo podstatné v rámci této problematiky prozkoumat.

H₀: Neexistuje statisticky významná souvislost mezi postoji žáků k TV a dalšími proměnnými.

H₁: Žáci, kteří dávají ve volném čase přednost pohybovým aktivitám, mají pozitivnější postoje k TV než ti, kteří dávají přednost nepohybovým aktivitám.

H₂: Žáci, kteří se ve volném čase věnují týmovým sportům, mají pozitivnější postoje k TV než ti, kteří se věnují individuálním sportům.

H₃: Žáci s pozitivnějšími postoji si častěji myslí, že pohybově nadaní žáci jsou ve třídě více oblíbení.

H₄: Žáci s pozitivnějšími postoji si častěji myslí, že fyzický pohyb je důležitý pro zvládnání duševního stresu.

H₅: Žáci, jejichž rodiče se věnují nějaké sportovní aktivitě, budou mít pozitivnější postoje k TV než ti, jejichž rodiče se žádné sportovní aktivitě nevěnují.

H₆: Mezi postoji žáka k TV a vnímanou obtížností předmětu TV existuje negativní vazba.

H_{6a}: Mezi afektivní složkou postoje (oblíbeností) žáka k TV a vnímanou obtížností předmětu TV existuje negativní vazba.

H₇: Mezi postoji žáka k TV a postoji k tělesnému kontaktu se spolužáky existuje pozitivní vazba.

H₈: Mezi postoji žáka k TV a jeho vztahy se spolužáky existuje pozitivní vazba.

H₉: Mezi postoji žáka k TV a vztahem žáka k soutěžení existuje pozitivní vazba.

H₁₀: Mezi postoji žáka k TV a vnímaným chováním učitele existuje pozitivní vazba.

H₁₁: Mezi postoji žáka k TV a jeho postavením ve třídě existuje pozitivní vazba.

H11a: Mezi postoji žáka k TV a jeho vlivem ve třídě existuje pozitivní vazba.

H11b: Mezi postoji žáka k TV a jeho oblíbeností ve třídě existuje pozitivní vazba.

6 Výzkumné metody

K získávání potřebných dat jsem zvolila kvantitativní výzkumný design, konkrétně dotazníkové šetření, které umožňuje plošné zachycení zkoumaného jevu (postoje), získání širší představy o tomto jevu a díky tomu umožňuje identifikovat žáky s negativními postoji a zaměřit se u nich na vybrané souvislosti.

6.1 Postojový dotazník

Vzhledem k tomu, že moje práce vychází z programu podporovaného MŠMT, který usiluje o zařazení cirkusových disciplín do hodin TV, prvním použitým nástrojem v mém šetření je převzatý nestandardizovaný dotazník na postoje žáků k TV vytvořený samotnými organizátory programu.

Program Cirkusová pedagogika pro učitele tělesné výchovy na ZŠ a SŠ vznikl jako reakce na změnu návyků trávení volného času mládeže a stal se jednou z hlavních inspirací celé práce. Cílem projektu je jednak přesunutí orientace z výkonů a soutěží v hodinách TV, které mohou způsobovat úzkost a pocity méněcennosti, hlavně ke spolupráci, zvyšování sebevědomí a radosti z pohybu, jednak vytvoření pozitivního vztahu k němu. V důsledku toho by se mělo zvyšovat zaujetí a zapojení studentů, kteří nejsou v pohybových aktivitách úspěšní nebo se jim vůbec nevěnují. To může přispívat ke zlepšení třídního klimatu a působit jako prevence syndromu vyhoření u učitelů (Žádost o podporu, 2019).

Dotazník kromě základních demografických údajů (věk, pohlaví) sleduje u žáků pomocí 20 otázek (které jsem pro lepší srozumitelnost drobně upravila) jejich volnočasové aktivity, čas věnovaný sportu, názory a další spojitosti spojené s předmětem TV. Z těchto 20 otázek jsou dvě otevřené a zbylých 18 uzavřených s výběrem z možností. Z této metody budu vycházet především při vytvoření jakési základní postojové proměnné, kterou budu srovnávat jak s dalšími informacemi z tohoto dotazníku, tak s údaji z ostatních použitých nástrojů.

6.2 Klimatický dotazník

Jedním z dalších nástrojů je, jak vyplývá z názvu celé práce, dotazník zjišťující klima školní třídy. Při frekventovaném a dlouhodobém setkávání vzniká mezi žáky a učitelem vzájemný vztah, který může mít zásadní vliv na vyučování. Toto relativně stabilní společenství žáků v rámci jednoho ročníku se zásahy učitele při vyučování se nazývá školní třída. Počet dětí v této třídě, složení chlapců a dívek, jejich věk, specifika vůdčích osobností, dosavadní znalosti a schopnosti učit se mají vliv na to, jaké zde bude panovat klima (Ježek & Mareš, 2012). Třídní klima bývá občas nahrazováno pojmy jako atmosféra, ovzduší třídy atd., což v běžném hovoru nemusí být problém, ale pokud chceme s klimatem pracovat a měřit ho, je potřeba si tento pojem definovat přesně, přestože je poměrně neuchopitelný a obtížně měřitelný. Ve srovnání s atmosférou je klima stejně jako v meteorologii dlouhodobým stavem, i když zde může docházet ke krátkodobým situačním výkyvům, jde o zprůměrované atmosférické podmínky v daném místě za delší časové období. Čapek (2010, str. 13) definuje třídní klima jako: „souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí.“ Můžeme tedy říct, že tato proměnná závisí na tom, jak jsou žáci ve třídě spokojeni, jaké mají mezi sebou a s učitelem vztahy, jak funguje soudržnost třídy nebo naopak konkurence mezi žáky a jaká jsou pravidla fungování ve třídě. Z toho vyplývá, že nejdůležitějším článkem při tvorbě třídního klimatu jsou tedy žáci, vedle nichž stojí jako nezastupitelný prvek také učitel. Jeho činnost by se měla zaměřovat právě na aspekty ovlivňující klima, jimiž jsou vyučovací metody a edukační aktivity, komunikace, hodnocení, kázeňské vedení třídy, vztahy mezi žáky, participace žáků a prostředí školy (Čapek, 2010).

Ve svém výzkumu používám k zjišťování třídního klimatu dotazník od Mareše a Ježka (2012). Ti se, podobně jako většina autorů, při zjišťování klimatu vydali kvantitativní cestou a vytvořili dotazník stavící na strukturovaném dotazování za standardizovaných podmínek, který nám pomáhá anonymně zjišťovat, jak žáci na 2. stupni ZŠ a na SŠ vnímají situaci ve své třídě. Dotazník zjišťuje klima prostřednictvím 5bodové Likertovy škály od nesouhlasím po souhlasím u 7 aspektů (+ 4 volitelné) skládajících se z několika položek (4-7). Mezi aspekty psychosociálního klimatu patří dobré vztahy se spolužáky, spolupráce se spolužáky, vnímaná opora od učitele, rovný přístup učitele k žákům, preference

soutěžení ze strany žáků, přenos naučeného mezi školou a rodinou a dění o přestávkách. Já jsem ve svých dotaznících využila vzhledem k charakteru TV pouze prvních 5 z nich. U vyplňování dotazníku zdůrazňují autoři 4 fáze, a to porozumění položce, vybavení si vzpomínek a dosavadních názorů, posouzení a zodpovězení, a zároveň akcentují potřebu samostatného vyplňování bez razení si se spolužáky.

Hodnocení výsledků z tohoto dotazníku se liší od běžného vyhodnocení, kdy na škále 1 až 5 bereme hodnotu 3 za průměrnou, jelikož v případě klimatického dotazníku existují normy, které obsahují údaje o dříve testovaných třídách, zvláště pro ZŠ a SŠ. Nalezneme tam hodnoty třídních mediánů (nejsou ovlivněny extrémně odchýlenými hodnotami) jednotlivých škál a k nim příslušné percentily. Ty nám poskytují možnost srovnání s ostatními třídami, jelikož percentil nám poskytuje údaj o tom, kolik procent tříd dosáhlo stejného nebo horšího výsledku než naše třída (Ježek & Mareš, 2012)

6.3 Sociometricko-ratingový dotazník

Nedílnou součástí pedagogického procesu je v současnosti poznávání (diagnostika) žáka, jehož rozšíření v souvislosti s diagnostikováním učitelem podnikl Helus ve studii: „Základní teoretické a metodologické problémy pedagogické diagnostiky“ v roce 1979. Této psychologické diagnostice aplikované do pedagogického prostředí říkáme pedagogicko-psychologická diagnostika, ta disponuje určitými shodami a rozdíly vzhledem k psychologické diagnostice (Hrabal, 1989).

Společným znakem je zajisté poznávání stavu a vývoje psychické individuality určitého sociálního útvaru, kde realizátorem je obvykle psycholog, ale podílejí se na tom i další odborníci. Cílem diagnostiky je zpravidla určení prognózy, jakožto pravděpodobného prediktoru dalšího vývoje, na základě diagnózy vytvořené z poznání jedince či skupiny. Podobnost nalezneme také v předpokladech pro vykonávání odborné diagnostiky, kterými jsou znalost základních zákonitostí, schopnost tvorby užívání diagnostických nástrojů a orientace v teorii i praxi daného oboru (v našem případě v pedagogice). Posledním uváděným shodným rysem je existence vlastní teorie u psychologické diagnostiky, přestože jejím základem je praktická činnost diagnostikování (Hrabal, 1989).

Naopak specifiky pedagogicko-psychologické diagnostiky jsou žák (výchovná skupina) jako předmět zájmu a proti němu učitel (výchovný poradce, školní psycholog) jako uskutečňovatel diagnostiky. Účelem je optimalizace rozvoje žáka či výchovné

skupiny, nalezení jejich potencialit, mezer v působení a zacílení na rozvoj osobnosti. Oproti klasické diagnostice je nutné používat model osobnosti v pedagogické osobnosti a jak už vyplývá ze samotného názvu, souvisí kromě pedagogické psychologie také s pedagogikou, didaktikou a jejich metodami (Hrabal, 1989).

Sociometricko-ratingový dotazník (SORAD) je nástroj vyvinutý Vladimírem Hrabalem pro získání vzájemných údajů o interindividuálních vztazích mezi žáky či účastníky jiné výchovné skupiny. Výsledky analýzy mohou udávat údaje o třídě jako celku, její struktuře a pozici jednotlivých žáků ve třídě. Stejně tak je možné při určité interpretaci uvažovat o sociální a morální vyspělosti jednotlivých žáků podle toho, jak hodnotí ostatní spolužáky (Hrabal, 1989).

Žákům zadáme seznam všech jejich spolužáků, z nichž ke každému doplní hodnotu od 1 do 5 z hlediska vnímaného vlivu ve třídě a pociťované sympatie (1=nejvlivnější žák třídy, 5=velmi sympatický), následně se pokusí zadanou hodnotu sympatie slovně okomentovat a zdůvodnit. Získané numerické hodnoty lze zpracovat ve formě matice (číselně) nebo ve formě sociogramu (graficky). Ve své práci budu používat číselnou matici, jelikož výsledky této sociometrie budou součástí analýzy společně s dalšími získanými údaji, žáci navíc dostali pokyn hodnotit spolužáky pouze s ohledem na TV, takže vzhledem k oddělené TV hodnotili většinou chlapci pouze chlapce a naopak dívky pouze dívky. Vytvořením matice vlivu a matice oblíbenosti ve třídě můžeme získat informace o pozici žáků skrze pořadí a různé indexy. Nejprve sečteme hodnoty jednotlivých sloupců v tabulce vlivu i sympatií, z nichž získané aritmetické průměry odpovídají indexům vlivu a oblíbenosti jednotlivců, to stejné lze vytvořit pro celou skupinu chlapců či dívek ve třídě. Hodnotným údajem může být také index náklonnosti, který získáme průměrem hodnocení ostatních jedním žákem (Hrabal 1989).

7 Výzkumný soubor

Cílem mého výzkumu je zjišťování postojů a hledání nových souvislostí u žáků základních a středních škol. Vzhledem k tomu, že dotazníky byly distribuovány na podzim roku 2021, kdy ještě pandemie Covid-19 nebyla zažehnána a hrozilo další uzavírání škol, bylo sbírání dat ztíženo. Původně plánovaných 6 škol bylo tedy nutné snížit na 4 (2 ZŠ a 2 SŠ), jelikož vstup cizích osob do škol byl v tu dobu poněkud problematický a některé třídy a školy byly indisponovány karanténami. Výběr škol tedy závisel na tom, kteří ředitelé byli

ochotni mi i přes pandemické a jiné překážky pomoci výzkum uskutečnit. Zkoumané třídy pak byly vybrány na základě rozhodnutí ředitele. Přestože se mi podařilo domluvit se 4 školami na Vysočině na možnosti rozdáni dotazníků, nebylo vždy možné je rozdávat osobně, proto v některých třídách zadával po naší konzultaci dotazníky učitel. Dotazníky byly distribuovány v papírové formě, jejich vyplnění trvalo přibližně 20–30 minut a žáci byli mnou nebo zadavatelem vyzváni, aby vyplnili pokud možno všechny odpovědi, a to pravdivě a samostatně.

Z důvodů nemoci a karantén bylo v některých třídách více chybějících žáků, takže celkový soubor nakonec čítá 106 respondentů, 56 žáků z 9. tříd základních škol (30 děvčat, 25 chlapců) a 50 žáků z prvních ročníků středních škol (37 děvčat, 13 chlapců).

8 Etické aspekty výzkumu

Při žádosti škol o pomoc při výzkumu jsem kontaktovala ředitele a ředitelky daných škol, tudíž souhlas se zadáváním dotazníků byl udělen vždy přímo vedením školy. Jelikož jsem ve svém výzkumu používala sociometricko-ratingový dotazník, k jehož zadávání je třeba jmen žáků, byli žáci jak v úvodu dotazníku, tak mnou či zadávajícím učitelem znovu ujištěni, že ihned po zpracování do podoby dat, budou jejich jména převedena na anonymní kódy a stejně tak při prezentaci výsledků budou jejich jména anonymizována spolu se jménem školy a dotazníky budou následně důkladně zničeny.

9 Způsob zpracování dat

Zpracování dat probíhalo nejprve v Excelu a následné statistické analýzy v programu Jamovi. Dotazníky byly do Excelu přepsány již s anonymními kódy respondentů a přepsané hodnoty byly pomocí funkcí IFS a SUMA následně upraveny do formy číselných údajů (některé z nich převedeny na reverzní hodnotu pro lepší orientaci ve výsledcích), aby byly použitelné pro testování hypotéz ve statistickém programu. Tento upravený dataset byl vložen do Jamovi, kde byly použity postupy relevantní k testování hypotéz, mezi něž patřila deskriptivní analýza, T-test, chí kvadrát a korelační analýzy.

9.1 Postoj – vytvoření základní postojové proměnné

Nejdůležitější zkoumanou proměnnou celého měření je samotný postoj k TV vytvořený ze 4 otázek z dotazníku. Na základě prostudované literatury jsem se rozhodla vytvořit postoj, který se bude skládat ze všech 3 složek – afektivní, kognitivní i konativní. Afektivní složku zastávala otázka č. 12, která zkoumala, jak oblíbený (na 5stupňové škále) je pro žáka předmět TV. Stejným způsobem byla vytvořena kognitivní složka z otázky č. 14 sledující vnímanou významnost předmětu TV. Konativní složka nebyla zaměřena na účast v tělocviku, jelikož tam předpokládáme, že naprostá většina hodiny tělocviku navštěvuje, ale zaměřila se na fyzickou aktivitu jako takovou. Byla tedy složena z otázky č. 2: „Sportem se zabývám:“ s odpověďmi „rekreačně, závodně, intenzivně samostatně, téměř nesportuji“ a otázky č. 4: „Kolikrát týdně sportuješ?“. Každá složka byla rozdělena tak, aby nabývala 0–2 bodů a z těchto tří hodnot byla pak součtem vytvořena proměnná postoje.

Převedení ostatních otázek do formy statisticky zpracovatelných údajů bude prezentováno u odpovídajících hypotéz v následující části Výsledky.

10 Výsledky

10.1 Výzkumný problém 1

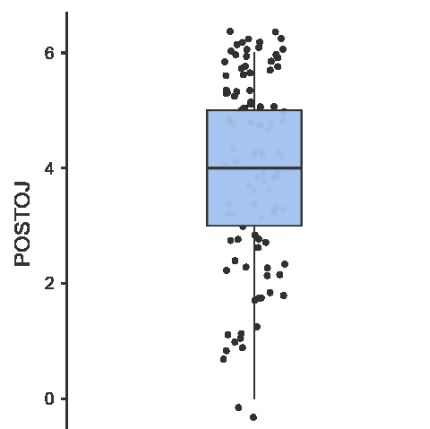
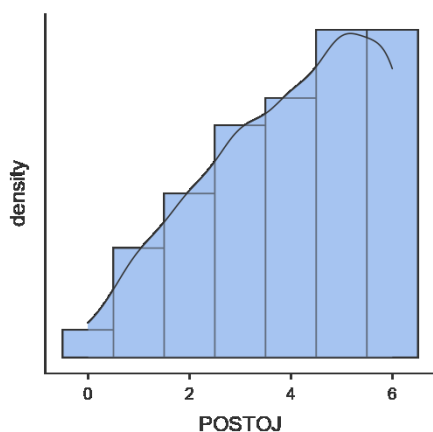
První výzkumný problém provedený deskriptivní analýzou nám ukázal základní data o postojích žáků k TV. Mezi měřenými postoji se objevily jak maximální možné hodnoty, tak i ty minimální. Tabulka č.1 nám ukazuje, že centrální míry se pohybují kolem 4 (průměr=3,99, medián=4), což nám společně s modem, který se pohybuje na hodnotě 5 a 6, říká, že průměrný postoj mých 106 respondentů se podobně jako v literatuře pohybuje v mírně pozitivním pásmu, přestože téměř polovina hodnot dosahuje hodnot 5 a 6, tedy velice pozitivního postoje. Na grafech také můžeme sledovat, že byly obsaženy všechny hodnoty postojů a 50 % z nich se pohybuje rovnoměrně kolem mediánu mezi hodnotou 3 a 5. Pro zajímavost přikládám také tabulku ukazující průměrné postoje rozdělené podle pohlaví, kde se předpokládaný rozdíl projevil, a podle tříd, kde je rozdíl dokonce opačný oproti tomu předpokládanému, což může ale způsobovat malé rozpětí mezi zkoumanými třídami.

Na histogramu můžeme vidět, že přestože hodnoty šikmosti a špičatosti spadají do tolerance normálního rozdělení, vrchol je posunut na pravý okraj grafu, kvůli vysokému

modu. Díky Shapiro-Wilkovu testu normality jsem zjistila, že vzhledem k vysoké hladině statistické významnosti ($p < 0,001$) se opravdu jedná o nenormální rozdělení.

Tabulka 1: Deskriptivní analýza – postoje k TV

POSTOJ	
N	106
Missing	0
Mean	3.99
Median	4.00
Mode	5.00 ^a
Standard deviation	1.66
Minimum	0
Maximum	6
Skewness	-0.495
Std. error skewness	0.235
Kurtosis	-0.734
Std. error kurtosis	0.465
Shapiro-Wilk W	0.910
Shapiro-Wilk p	< .001
^a More than one mode exists, only the first is reported	



Graf 1: Histogram – postoje k TV

Graf 2: Boxplot – postoje k TV

Tabulka 2: Rozdíly – postoje k TV

	Chlapci	Dívky	9. třída	1. ročník
Průměr	4,36	3,78	3,84	4
Medián	5	4	4,16	4

10.2 Výzkumný problém 2

K hledání podílu žáků s negativním postojem k TV nám poslouží tabulka frekvencí, která nám ukazuje u každé hodnoty postoje příslušná procenta žáků. Tam můžeme vidět,

že v rámci mého vzorku se vyskytuje necelých 10 % žáků, které bychom mohli označit za problémové, jelikož hodnoty jejich postoje se pohybují na hodnotě 0 nebo 1. Desetiprocentní podíl je v souladu s pročtenou literaturou, toto číslo můžeme dokonce považovat za pozitivní vzhledem k některým pesimističtějšími studiím. Přesto může být trochu znepokojivé, že v negativní polovině (0, 1, 2) se vyskytuje až 21 % žáků.

Tabulka 3: Frekvence – postoje k TV

Levels	Counts	% of Total	Cumulative %
0	2	1.9 %	1.9 %
1	8	7.5 %	9.4 %
2	12	11.3 %	20.8 %
3	17	16.0 %	36.8 %
4	19	17.9 %	54.7 %
5	24	22.6 %	77.4 %
6	24	22.6 %	100.0 %

10.3 Výzkumný problém 3 – Testování hypotéz

10.3.1 H1

První testovanou hypotézou je souvislost mezi postoji k TV a trávením volného času, pro kterou byla vytvořena speciální proměnná z dotazníkové otázky: „Které aktivity dáváš ve svém volném čase přednost?“. U otázky bylo možné vybrat více odpovědí, případně doplnit vlastní aktivitu, pokud by žák ve výběru tu svou nenašel. Pokud se mezi odpověďmi objevila alespoň 1 pohybová aktivita, byla označena hodnotou 1, pokud se neobjevila žádná pohybová aktivita, měla odpověď hodnotu 0.

K testování této hypotézy využijeme neparametrický T-test, konkrétně Mann-Whitneyův test, který umožňuje zkoumat rozdíly mezi dvěma skupinami, pokud má zkoumaná proměnná nenormální rozdělení. V tabulce můžeme vidět, že souvislost mezi těmito proměnnými je statisticky významná ($U=682$, $p<0,001$) s velikostí efektu 0,434, což znamená, že hypotézu o tom, že žáci, kteří dávají ve volném čase přednost pohybovým aktivitám ($\bar{x}=4,40$), mají v průměru lepší postoje než ti, kteří preferují aktivity nepohybové ($\bar{x}=4,40$), můžeme potvrdit.

Tabulka 4: Mann-Whitneyův test – postoje/volnočasové aktivity

Independent Samples T-Test						
		Statistic	p	Mean difference		Effect Size
POSTOJ	Mann-Whitney U	682	< .001	-1.00	Rank biserial correlation	0.434
Group Descriptives						
	Group	N	Mean	Median	SD	SE
POSTOJ	0	33	3.09	3.00	1.70	0.296
	1	73	4.40	5.00	1.48	0.173

0 = žádné pohybové aktivity, 1 = výskyt pohybové aktivity

10.3.2 H2

Stejný test využijeme u další hypotézy, která opět zkoumá hodnotu postoje u dvou skupin, tentokrát se jedná o rozdělení podle nejčastěji provozovaného typu pohybové aktivity. Skórování je založeno na otevřené otázce: „Jaké pohybové aktivitě se věnuješ nejčastěji?“, jejíž odpovědi jsem rozdělila na týmové a individuální sporty. Výsledky Mann-Whitneyova testu ukazují ($U=671$, $r_{rb}=0,335$, $p<0,01$), že existuje statisticky významný rozdíl mezi hodnotou postoje k TV u žáků, jejichž pohybová aktivita je nejčastěji týmová, oproti těm, kteří dávají přednost aktivitám individuálním. Na základě těchto výsledků můžeme H2 potvrdit.

Tabulka 5: Mann-Whitneyův test – postoje/povaha nejčastější pohybové aktivity

Independent Samples T-Test						
		Statistic	p	Mean difference		Effect Size
POSTOJ	Mann-Whitney U	671	0.006	-1.000	Rank biserial correlation	0.355
Group Descriptives						
	Group	N	Mean	Median	SD	SE
POSTOJ	individuální	80	3.74	4.00	1.69	0.189
	týmový	26	4.77	5.00	1.31	0.256

10.3.3 H3

Pro tuto hypotézu jsem vytvořila novou kategorizující proměnnou, která nám žáky rozděluje podle hodnoty jejich naměřeného postoje na negativní (0,1), střední (2, 3, 4) a pozitivní (5, 6).

Zda si žáci s pozitivním postojem častěji myslí, že pohybově nadaní žáci jsou oblíbenější, jsem ověřila pomocí χ kvadrátu, který nám ukázal, že frekvence odpovědi „ano“ byla několikrát nižší než odpovědi „ne“ a také výrazně nižší než odpovědi „nevím“. Důležité pro nás však je, že všechny hodnoty ($p > 0,05$) nám napovídají, že zde nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu ukazující na rovnoměrné rozdělení odpovědí v souboru. Můžeme totiž vidět, že naměřené (observed) hodnoty se velice blíží předpokládaným (expected) hodnotám rovnoměrného rozdělení.

Tabulka 6: χ kvadrát – postoje/názor na oblíbenost pohybově nadaných žáků

χ^2 Tests			
	Value	df	p
χ^2	1.10	4	0.894
N	106		

Contingency Tables					
označení postoje		P9			
		ne	nevím	ano	Total
negativní	Observed	6	3	1	10
	Expected	5.47	3.11	1.42	10.0
pozitivní	Observed	27	13	8	48
	Expected	26.26	14.94	6.79	48.0
střední	Observed	25	17	6	48
	Expected	26.26	14.94	6.79	48.0
Total	Observed	58	33	15	106
	Expected	58.00	33.00	15.00	106.00

10.3.4 H4

Stejným způsobem budeme testovat hypotézu, zda si žáci myslí, že fyzický pohyb je důležitý pro zvládání stresu. I když výsledky ($p > 0,05$) jsou v tomto případě o něco významnější, opět musíme říci, že naměřené hodnoty se od těch očekávaných neliší natolik, abychom mohli konstatovat, že některá ze skupin odpovídala častěji určitým způsobem, proto ani v tomto případě nemůžeme nulovou hypotézu zamítnout.

Tabulka 7: χ^2 kvadrát – postoje/názor na důležitost pohybu při zvládání stresu

χ^2 Tests			
	Value	df	p
χ^2	6.92	4	0.140
N	106		

Contingency Tables					
označení postoje		P10			
		ne	nevím	ano	Total
negativní	Observed	2	0	8	10
	Expected	0.943	1.32	7.74	10.0
pozitivní	Observed	3	4	41	48
	Expected	4.528	6.34	37.13	48.0
střední	Observed	5	10	33	48
	Expected	4.528	6.34	37.13	48.0
Total	Observed	10	14	82	106
	Expected	10.00	14.00	82.00	106.00

10.3.5 H5

U této hypotézy jsem použila opět neparametrický Mann-Whitneyův test, který ukázal, že opravdu existuje rozdíl v postojích k TV mezi žáky, jejichž rodiče sportují ($\bar{x}=3,69$) a těmi, jejichž rodiče nesportují ($\bar{x}=4,27$). Vzhledem k výsledkům ($U=1104$), velikosti efektu s hodnotou 0,213, což je efekt relativně slabý, a hodnoty p ($p>0,05$) musíme říci, že tento rozdíl není dostatečně statisticky významný pro zamítnutí nulové hypotézy.

Tabulka 8: Mann-Whitneyův test – postoje/sport u rodičů

Independent Samples T-Test						
		Statistic	p	Mean difference		Effect Size
POSTOJ	Mann-Whitney U	1104	0.055	-1.000	Rank biserial correlation	0.213
Group Descriptives						
	Group	N	Mean	Median	SD	SE
POSTOJ	ne	51	3.69	4.00	1.66	0.232
	ano	55	4.27	5.00	1.63	0.219

10.3.6 H6, H6a

Pomocí Kendallova korelačního testu, využívaného při analýze dvou nespojitých proměnných, jsem se pokusila ověřit souvislost mezi vnímanou obtížností TV a postojem k TV ($W = -0,454$, $p < 0,001$) a afektivní složkou tohoto postoje ($W = -0,452$, $p < 0,001$). Ukázalo se, že v obou případech existuje relativně vysoká negativní vazba, s vysokou statistickou významností, což znamená, že můžeme H6 a H6a potvrdit.

Tabulka 9: Kendallův test – postoje/afektivní složka postoje/vnímaná obtížnost

		POSTOJ	P12
P13	Kendalovo Tau B	-0,454	-0,452
	Hodnota p	<0,001	<0,001

P13 = vnímaná obtížnost TV, P12 = míra oblíbenosti TV

10.3.7 H7

Kendallův test použijeme také u testování následující hypotézy, kde zkoumáme souvislost mezi postojem k TV a postojem k tělesnému kontaktu. Proti předpokladu se zde neukázal statisticky významný vztah mezi těmito proměnnými ($W = 0,149$, $p > 0,05$) a tak musíme opět naši hypotézu H7 zamítnout.

Tabulka 10: Kendallův test – postoje/postoj k tělesnému kontaktu

Correlation Matrix			
		POSTOJ	P16rev
POSTOJ	Kendall's Tau B	—	
	p-value	—	
P16rev	Kendall's Tau B	0.149	—
	p-value	0.059	—

10.3.8 H8, H9, H10, H11

Vzhledem k tomu, že následující hypotézy stojí na proměnných spojitých, je možné pro zbylé hypotézy hledat souvislosti pomocí neparametrického Spearmanova korelačního testu s hodnotou Spearmanova rho, který se využívá při analýze proměnných s nenormálním rozdělením.

Tabulka 11: Spearmanův test – postoje/klimatický dotazník/SO-RA-D

		DV	VS	CHU	i. vlivu	i. oblíbenosti
POSTOJ	Spearmanovo rho	0,248	0,197	0,304	-0,214	-0,099
	Hodnota p	0,010	0,043	0,002	0,027	0,312

DV = vztahy se spolužáky, VS = vztah k soutěžení, CHU = vnímané chování učitele, i. = index

Následující proměnné byly vytvořeny z hodnot klimatického dotazníku a sociometricko-ratingového dotazníku. Vztahy se spolužáky a vztah k soutěžení byly vytvořeny jako průměr z 5 položek příslušné dimenze, zatímco vnímané chování učitele bylo vytvořeno ze 2 dimenzí (Vnímaná opora od učitele a Rovný přístup učitele) klimatického dotazníku. Indexy vlivu a oblíbenosti byly vytvořeny jako průměr všech obdržených hodnocení od spolužáků v rámci SO-RA-Du.

Z tabulky můžeme vyčíst, že existuje vztah mezi postojem k TV a vztahy se spolužáky ($\rho=0,248$, $p<0,05$), a přestože to je vztah spíše slabší nebo střední, můžeme hypotézu č. 8 potvrdit.

O potvrzení následující hypotézy by se dalo spekulovat, jelikož hodnota korelace se zde nachází na hranici slabého (vzhledem k malému vzorku velice slabého) a středního vztahu ($\rho=0,197$, $p=<0,05$). Hodnota p přesto ukazuje, že podle nejmínějšiho kritéria je souvislost mezi postojem k TV a vztahem k soutěžení statisticky významná, přestože je na úrovni slabého vztahu.

Souvislost mezi postojem k TV a chováním učitele má z těchto 3 hypotéz nejsilnější korelaci ($\rho=0,304$, $p<0,01$), tím pádem je možné tuto hypotézu potvrdit.

V případě indexů je Spearmanovo ρ tak nízké, že spadá podle interpretačních kritérií do kategorie slabého vztahu, nebo je na jeho hranici (vzhledem k malému vzorku je to velice slabý vztah), a navíc nabývá v obou případech negativní hodnoty, což je dokonce v protikladu s naší hypotézou. Vzhledem k těmto výsledkům a hodnotě p , která je v obou testech vyšší než 0,05 (výsledky tedy nejsou statisticky významné), musíme u H11a a H11b potvrdit nulové hypotézy a zamítnout hypotézy alternativní.

11 Diskuse

Cílem empirické části bylo prozkoumat klima v hodinách TV a najít souvislosti, které by mohly být zajímavé vzhledem k širšímu pohybovému kontextu. Ústřední hodnotou celého šetření byla základní postojová proměnná skládající se ze všech 3 složek (afektivní, kognitivní i konativní), vytvořená z otázek na oblíbenost TV a provozování pohybových činností.

Zjistili jsme, že průměrný postoj se i na takto relativně malém vzorku objeví v mírně pozitivním pásmu (4 z 6), což bylo zjištění souhlasné s pročtenou odbornou literaturou,

ale naopak v protikladu s údaji, které uvádí články v internetových novinách. Kromě deskriptivní analýzy, která nám ukázala centrální míry a nenormální rozložení hodnot, bylo možné vytvořit v programu Jamovi tabulku frekvencí, které nám ukázaly, jaký podíl žáků odpovídá různým hodnotám postoje. Je pravda, že na to, že se jedná o předmět převážně plný her se objevilo poměrně velké procento žáků (21 %), kteří se pohybovali v negativní polovině průměrného postoje, přesto ale nelze říci, že tento předmět je vnímán většinou jako neoblíbený.

Z 13 stanovených hypotéz, které zkoumaly souvislost mezi proměnnými pomocí různých testů, bylo potvrzeno 7 z nich a zbylých 6 bylo zamítnuto. Nejvýraznější korelace byla prokázána u hypotézy 6 (souvislost mezi postojem k TV a vnímanou obtížností předmětu) a její podřadné hypotézy (souvislost mezi afektivní složkou postoje k TV a vnímanou obtížností předmětu), která byla zařazena na základě úvahy Hrabala a Pavelkové (2010), kteří uvádějí, že vysoká oblíbenost předmětu může být způsobena jeho nízkou obtížností. Jelikož hodnota korelace byla u obou testů velmi podobná, můžeme se domnívat, že nízká obtížnost hraje velkou roli v celkovém postoji k předmětu TV.

Vysoká míra účinku byla prokázána také u prvních dvou hypotéz, které zkoumaly rozdíly postojů u dvou skupin rozdělených podle preference pohybových vs. nepohybových aktivit a týmových vs. individuálních aktivit. Tato zjištění jsou v souladu s tím, že pokud dítě má rádo fyzickou aktivitu, projeví se to jak ve škole, tak ve volném čase. Druhá hypotéza potvrzuje zjištění Tannenhillové (1994), že pro většinu žáků jsou v tělocviku nejdůležitější týmové sporty.

O něco nižší korelace, přesto dostatečně statisticky významné, se ukázaly u 3 hypotéz vytvořených z otázek v klimatickém dotazníku. Na základě těchto výsledků můžeme tvrdit, že postoj k TV je přímo úměrný těmto 3 proměnným – vztahy se spolužáky, vztah k soutěžení a vnímané chování učitele. Jelikož vrstevníci a učitel byli už předešlou literaturou (Chatterjee et al., 2012) zhodnoceni jako významné prediktory, není překvapivé, že se nám podařilo tyto souvislosti potvrdit.

S tvrzením, že pohybově nadaní žáci jsou ve třídě oblíbenější souhlasilo pouze 16 % žáků a neprokázala se zde souvislost s postojem k TV. Opačný výsledek byl zaznamenán u otázky, zda si respondenti myslí, že je pohyb důležitý pro zvládnutí stresu, s čímž souhlasilo asi 87 % žáků, přesto ani v tomto případě nebyl zaznamenán statisticky významný vztah.

Nedostatečná statistická významnost se ukázala také v souvislostech mezi postoji k TV a oblíbeností a vlivem mezi spolužáky, stejně jako mezi postoji k TV a sportem rodičů nebo postoji k fyzickému kontaktu.

11.1 Limity empirického šetření

Přestože se nám podařilo 7 hypotéz potvrdit, výzkum měl rozhodně několik limitujících faktorů, které jeho významnost snižují. Prvním z nich by mohl být použitý vzorek, jelikož se jednalo o školy v rámci jednoho kraje, které byly vybrány pouze tak, že souhlasily s účastí, nelze tedy zjištěné závěry nijak generalizovat. Dalším omezením vzorku je samozřejmě jeho velikost. U tak malého vzorku jako je tento (106 respondentů), může být náročné dosáhnout potřebné hladiny statistické významnosti, a tak můžou být výsledky značně zkresleny. Jelikož se jednalo o respondenty ve věku adolescence, všimla jsem si, že žáci často vyplňovali otázky se spolužáky nebo nevěnovali příliš pozornosti přemýšlením nad odpověďmi a označovali tak často střední hodnoty.

Dalším nedostatkem šetření mohla být doba, ve které byla data sbírána. Přestože jsme dbali na to, aby děti zažily alespoň pár měsíců opět prezenční plnohodnotnou výuku tělocviku, mohla předchozí pandemická omezení a neexistence náhrady výsledky výrazně ovlivnit.

Stejně tak použitá metoda – postojový dotazník, převzatý z projektu Cirkusová pedagogika mohla být důvodem k ovlivnění výsledků, jelikož se nejedná o dotazník standardizovaný, není známá jeho validita ani reliabilita a otázky tak svou formou mohly být pro některé žáky zavádějící.

Posledním vnímaným limitem mohla být ústřední postojová proměnná, jelikož její vytvoření bylo čistě intuitivní, bez jakéhokoliv empirického podkladu. Nepatřičný vliv mohl mít také fakt, že konativní složka se netýkala zcela stejného faktoru (předmětu TV) jako ostatní dvě složky, jelikož to v tomto případě nebylo příliš vhodné, a tak byla zobecněna na pohybovou činnost jako takovou.

IV Závěr

V teoretické části práce jsem se pokusila nastínit současnou situaci sportu a postojů k pohybu především v České republice. Dále jsem poskytla základní údaje o předmětu TV a představila několik mediálních článků, které se staly hlavním odrazovým můstkem pro tuto práci. V návaznosti na to jsem se věnovala vědeckým studiím z ČR i zahraničí, které tvrzení z tisku o snižující se oblíbenosti TV nepotvrdily, dále následovaly studie věnující se různým faktorům souvisejícím s postoji k TV, kterými jsem chtěla poskytnout přehled o již prozkoumaných faktorech.

V empirické části jsem na vlastních datech ověřila, že postoje žáků základních a středních škol se opravdu pohybují především v mírně pozitivním pásmu a pokusila jsem se otestovat několik hypotéz soustřeďujících se na souvislosti s těmito postoji. Polovinu z těchto hypotéz se potvrdit nepodařilo. Důvodem by mohlo být, že většina těchto hypotéz nebyla postavena na závěrech předchozích zkoumání, které by jim poskytly teoretický základ, to bylo způsobeno skutečností, že jsem se pokusila nalézt souvislosti nové, vycházející z otázek ze zadávaného dotazníku. Jedinou výjimkou byla hypotéza porovnávající skupinu žáků se sportovně aktivními rodiči a těmi, kteří se sportu nevěnují. Pro tuto hypotézu v literatuře teoretické základy najdeme (Chek & Pandey, 2016; Fialová, 2010), jelikož podle ní jsou rodiče důležitým faktorem ovlivňujícím celkový postoj dítěte k TV.

Z potvrzených hypotéz můžeme vyvodit určité závěry o tzv. problémových žácích neboli žácích s negativními postoji k TV, kteří jsou důležitým bodem této práce, jelikož právě kvůli nim je nutné se na tuto problematiku soustředit. Například z toho, že vysoká obtížnost způsobuje nižší oblíbenost a negativnější postoje k tělocviku, můžeme usoudit, že problémoví žáci považují TV za obtížnou, tedy je pravděpodobné, že nejsou příliš pohybově nadaní. Dále se můžeme domnívat, že žáci s negativními postoji budou častěji preferovat nepohybové aktivity ve volném čase a při provozování fyzických činností budou radši volit aktivity individuální. Poslední faktory, které mohou jejich negativní postoje k tělocviku způsobovat, jsou špatné vztahy se spolužáky, nízká úroveň soutěživosti nebo nepodporující přístup ze strany učitele.

Samozřejmě se jedná o výsledky velmi malého výzkumného souboru a většina z těchto zjištění se neprojevila příliš silnou korelací nebo významným efektem. Přesto mohou být tyto závěry podnětné pro další zkoumání a přispět do konceptu znalostí této problematiky.

V Literatura

- Arabacı, R. (2009). Attitudes toward physical education and class preferences of Turkish secondary and high school students. *Elementary Education Online*, 8(1), 2-8.
- Bendíková, E. (2011). Hľadáme príčiny poklesu záujmu žiakov o školskú telesnú a športovú výchovu!. *Tělesná výchova a sport mládeže*, 77(2), 18-20.
- Berger, E. (2018). *Postoje k tělesné výchově a sportu a jejich souvislost se známkou z tělesné výchovy* [Diplomová práce]. Masarykova univerzita.
- Bortoli, L., Bertollo, M., Vitali, F., Filho, E., Robazza, C. (2015) The effects of motivational climate interventions on psychobiosocial states in high school physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 86(2), 196-204.
<https://doi.org/10.1080/02701367.2014.999189>
- Bureš, V., & Charvát, M. Tělocvik je třetí nejméně oblíbený předmět, zjistil výzkum ČOV. In: *iRozhlas.cz* [online]. 25. března 2015 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:
https://www.irozhlas.cz/sport_ostatni-sporty/telocvik-je-treti-nejmene-oblibeny-predmet-zjistil-vyzkum-cov_201503251411_vbures
- Carlson, T. B. (1995). We Hate Gym: Student Alienation From Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 14(4), 467-477.
<https://doi.org/10.1123/jtpe.14.4.467>
- Cihlář, D. (2017). *Hodnocení žáků 2. stupně základních škol v Ústeckém kraji a jejich postoj ke školní tělesné výchově* [Disertační práce]. Univerzita Karlova.
- Čapek, R. (2010). *Třídní klima a školní klima*. GRADA.
- Ding, J. D., & Sugiyama, Y. (2018). Examining Relationships between the Cognitive Aspect of College Students' Attitudes toward Physical Education and Their Social Skills in Physical Education Classes. *Advances in Physical Education*, 8(1), 20-30.
<https://doi.org/10.4236/ape.2018.81003>
- Fialová, L. (2010). *Aktuální témata didaktiky: Školní tělesná výchova*. Karolinum.
- Gecová, V. Děti se v tělocviku výrazně zhoršily. Do hodin raději nosí omluvenky. In: *denik.cz* [online]. 2. května 2015 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:

<https://www.denik.cz/zdravi/deti-se-v-telocviku-vyrazne-zhorsily-do-hodin-radeji-nosi-omluvenky-20150430-jpo4.html>

Hansgutová, L. (2009). *Postoj adolescentů ke školní tělesné výchově* [Diplomová práce]. Masarykova univerzita.

Hrabal, V. (1989). *Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka*. Státní pedagogické nakladatelství.

Hrabal, V., & Pavelková, I. (2010). *Jaký jsem učitel*. PORTÁL.

Chakraborty, B., Nandy, S., Adhikari, S. (2012). A Study on Physical Education Teachers' Training Programme on Development of Attitude towards Physical Education. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 2(4), 1-3. <https://doi.org/10.9790/0837-0240103>

Chatterjee S., Nandy, S., Adhikari, S. (2020). Impact of Sports Perfectionism on Development of Attitude towards Physical Education of the School-Going Adolescents. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 2(3), 46-51. <https://doi.org/10.9790/0837-0234651>

Chek, S. A. & Pandey, U. (2016). Attitude of students towards physical education in relation to their parental encouragement. *Journal of Physical Education Research*, 3(1), 30-37.

Jansa, P. (2012). *Pedagogika sportu*. Karolinum.

Jansová, K. (2014). *Názory a postoje školní mládeže k tělesné výchově a sportu* [Diplomová práce]. Univerzita Karlova.

Ješina, O. & Tomoszek, M. (2019). Uvolnění z tělesné výchovy – jak z toho ven? (I. část). *Tělesná výchova a sport mládeže*, 85(1), 2-9.

Keogh, J. (1963). Extreme Attitudes toward Physical Education. *Research Quarterly. American Association for Health, Physical Education and Recreation*, 34(1), 27-33, <https://doi.org/10.1080/10671188.1963.10613215>

Koncepce podpory sportu 2016-2025. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/sport-1/koncepce-podpory-sportu-2016-2025>

Koncepce státní politiky v tělovýchově a sportu v České republice. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 6. ledna 1999 [cit. 2022-03-11]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/sport/koncepce-statni-politiky-v-telovychove-a-sportu-v-ceske-republice>

Mareš, J., & Ježek, S. (2012). *Klima školní třídy: Dotazník pro žáky*. Národní ústav pro vzdělávání.

Mašanović, B. (2019). Gender and Age Differences in Attitudes of Serbian Pupils toward Physical Education Lessons and their Preferences Regarding Lesson Organisation.

Croatian Journal of Education, 21(1), 213-231. <https://doi.org/10.15516/cje.v21i1.3440>

Mercier, K., Gibbone, A., Donovan, C. (2017). Three-Year Study of Students' Attitudes Toward Physical Education: Grades 4-8. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 88(3), 1-9. <https://doi.org/10.1080/02701367.2017.1339862>

Navrátilová, H. (2015). *Postoj žáků benešovských základních škol k tělesné výchově a sportovní činnosti* [Diplomová práce]. Univerzita Karlova.

Padial-Ruz, R., Pérez-Turpin, J. A., Cepero-González, M., Zurita-Ortega, F. (2019). Effects of Physical Self-Concept, Emotional Isolation, and Family Functioning on Attitudes towards Physical Education in Adolescents: Structural Equation Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(1), 94.

<https://doi.org/10.3390/ijerph17010094>

Prachař, M. Tělocvik zaujímá na školách poslední místo. Děti jsou přitom slabší a línější než dřív. In: *Lidovky.cz* [online]. 9. února 2016 [cit. 2022-03-16]. Dostupné z:

https://www.lidovky.cz/domov/telocvik-je-az-na-poslednim-miste-deti-jsou-slabsi-a-linejsi-nez-pred-10-lety.A160209_135452_in_domov_mpr

Puklová, V. Výskyt nadváhy a obezity. Státní zdravotní ústav Praha [online]. 2018 [cit. 2022-03-27] Dostupné z:

http://www.szu.cz/uploads/documents/chzp/info_listy/Vyskyt_nadvahy_a_obezity_2018.pdf

Silverman, S. & Subramaniam, R. (1999). Student Attitude Toward Physical Education and Physical Activity: A Review of Measurement Issues and Outcomes. *Journal of Teaching In Physical Education*, 19(1), 97-125. <https://doi.org/10.1123/jtpe.19.1.97>

Silverman, S. & Subramaniam, R. (2007). Middle school students' attitudes toward physical education. *Teaching and Teacher Education*, 23(5), 602-611.

<https://doi.org/10.1016/j.tate.2007.02.003>

Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. World Health Organization [online]. 25. února 2020 [cit. 2022-06-28]. Dostupné z:

<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332091/9789289055000-eng.pdf>

Statistika sportu: základní ukazatele. Český statistický úřad [online]. 10. května 2021 [cit. 2022-06-08]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/161287478/09001621.pdf/a3fde7c2-a492-41d5-ab9c-a9ec3e8f045e?version=1.1>

Studie HBSC: Jak jsou na tom české děti s pohybem?. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 26. února 2020 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z:

<https://www.msmt.cz/ceske-deti-jsou-aktivni-ale>

Tannenhill, D., Romar, J. E., O'Sullivan, M., England, K., Rosenberg, D. (1994). Attitudes toward Physical Education: Their Impact on How Physical Education Teachers Make Sense of Their Work. *Journal of Teaching in Physical Education*, 13(4), 406-420.

<https://doi.org/10.1123/jtpe.13.4.406>

Tematická zpráva: Vzdělávání v tělesné výchově, podpora rozvoje tělesné zdatnosti a pohybových dovedností. Česká školní inspekce [online]. 2016 [cit. 2022-06-06]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Vzdelavani-v-telesne-vychove,-pod>

The jamovi project (2021). *jamovi*. (Version 2.2) [Computer Software]. Retrieved from <https://www.jamovi.org>.

Uğraş, S. & Özen, G. (2020). Investigation of relationship between attitude to physical education course and school belonging. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*, 24(1), 48-53. <https://doi.org/10.15561/26649837.2020.0108>

Výrost, J., & Slaměnik, I. (2008). *Sociální psychologie* (2., přepracované a rozšířené vydání). GRADA.

Zákon č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání (2022). <https://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-ode-dne-1-2-2022>

Žádost o podporu projektu Cirkusová pedagogika pro učitele tělesné výchovy na ZŠ a SŠ. (2019). Praha.

VI Seznam grafů a tabulek

Graf 1: Histogram – postoje k TV	33
Graf 2: Boxplot – postoje k TV	33
Tabulka 1: Deskriptivní analýza – postoje k TV	33
Tabulka 2: Rozdíly – postoje k TV	33
Tabulka 3: Frekvence – postoje k TV	34
Tabulka 4: Mann-Whitneyův test – postoje/volnočasové aktivity	35
Tabulka 5: Mann-Whitneyův test – postoje/povaha nejčastější pohybové aktivity	35
Tabulka 6: χ kvadrát – postoje/názor na oblíbenost pohybově nadaných žáků.....	36
Tabulka 7: χ kvadrát – postoje/názor na důležitost pohybu při zvládnání stresu	37
Tabulka 8: Mann-Whitneyův test – postoje/sport u rodičů	37
Tabulka 9: Kendallův test – postoje/afektivní složka postoje/vnímaná obtížnost.....	38
Tabulka 10: Kendallův test – postoje/postoj k tělesnému kontaktu	38
Tabulka 11: Spearmanův test – postoje/klimatický dotazník/SO-RA-D.....	38

VII Přílohy

Příloha 1: Postojový dotazník

Milí žáci/studenti,

pro svou bakalářskou práci spolupracuji na výzkumu současné situace v hodinách tělesné výchovy, a to viděné z perspektivy samotných žáků a studentů. Konkrétně jde o postoje k tělesné výchově, sportu a tělesnému pohybu a o vztahy ve třídě na hodinách tělesné výchovy. Obracím se na Vás proto s prosbou o zodpovězení následujících několika otázek. Otázky nemají správné či chybné odpovědi, zajímá mne pouze váš názor. Veškeré Vaše odpovědi budou vyhodnoceny anonymně, nebude k nim mít přístup nikdo jiný mimo mne a nebudou mít žádný vliv na Vaše hodnocení v předmětu tělesná výchova.

Předem Vám děkuji za spolupráci, Natalie Schreková
Katedra psychologie, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy

Jméno:..... Věk:.... Jsem: student studentka

Postoje k tělesné výchově, sportu a tělesnému pohybu

1. Které aktivitě dáváš ve svém volném čase přednost? (můžete zakroužkovat více možností)

- a) sledování televize
- b) hraní na počítači / telefonu či jiných
- c) sociálním sítím
- d) trávení času s kamarády
- e) čtení knih
- f) sportování
- g) pobytu v přírodě
- h) uměleckým / kreativním činnostem (psaní, malování, keramika, ruční práce apod.)
- i) tanci
- j) hudbě provozování poslouchání
- k) jiné.....

2. Sportem se zabývám:

- a) rekreačně ve volném čase
- b) závodně anebo ve sportovním či jiném oddíle / kroužku (tanec v ZUŠ apod.)
- c) intenzivně samostatně
- d) téměř nesportuji

3. Jaké pohybové aktivitě se věnuješ nejčastěji?

.....

4. Kolikrát týdně sportuješ?

- a) 5 krát týdně a více
- b) 3-4 krát týdně
- c) 1-2 krát týdně
- d) téměř nesportuji

5. Máš nějaký sportovní vzor?

- a) ano Chceš-li, napiš nám, kdo to je:.....
- b) ne

6. Kdo hlavně Tě přivedl ke sportu, či pohybové aktivitě?

- a) kamarád
- b) rodina
- c) někdo jiný Chceš-li, napiš nám, kdo:
- d) téměř nesportuji

7. Chtěl/a bys mít za týden více hodin tělocviku?

- a) ano
- b) ne

8. Označuj jako ve škole, jak Tě baví následující pohybové aktivity v hodinách tělocviku. (zakroužkujte, 1 = baví mě nejvíc 5 = vůbec mě nebaví)

a) míčové hry	1	2	3	4	5	neděláme
b) gymnastika (kruhy, hrazda...)	1	2	3	4	5	neděláme
c) atletika	1	2	3	4	5	neděláme
d) posilování	1	2	3	4	5	neděláme
e) cvičení s hudbou	1	2	3	4	5	neděláme
f) rychlostní soutěže v družstvech	1	2	3	4	5	neděláme
g) jiné.....	1	2	3	4	5	

9. Jsou podle Tebe žáci, kteří jsou pohybově nadaní, ve třídě více oblíbení?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

10. Myslíš si, že je tělesný pohyb důležitý pro zvládnání duševního stresu?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

11. Věnuješ se Tvoji rodiče nějaké sportovní aktivitě?

- a) ano
- b) ne

12. Tělocvik je pro mě předmět:

- a) velmi oblíbený
- b) oblíbený
- c) ani oblíbený, ani neoblíbený
- d) neoblíbený
- e) velmi neoblíbený

13. Tělocvik je pro mě předmět:

- a) velmi obtížný
- b) obtížný
- c) ani obtížný, ani snadný
- d) snadný
- e) velmi snadný

14. Myslím, že tělocvik je předmět:

- a) velmi významný
- b) významný
- c) ani významný, ani nevýznamný
- d) spíše nevýznamný
- e) nevýznamný

15. Když mám být při tělocviku učitelem hodnocený:

- a) těším se na hodnocení
- b) je mi to jedno
- c) nejradši bych se sebral a odešel
- d) nebýváme plánovaně hodnoceni

16. Při tělocviku mi vadí se někoho dotýkat fyzicky:

(zakroužkujte, 1 = vůbec mi to nevadí 5 = hodně mi to vadí)

1 2 3 4 5

17. V tělocviku mám nejradši (můžete zakroužkovat více možností):

- a) týmové aktivity (dva týmy proti sobě)
- b) individuální aktivity
- c) aktivity, kdy jeden něco dělá před ostatními
- d) týmové aktivity pro celou třídu / skupinu

18. Když můj tým prohraje, tak:

- a) mi to nevadí
- b) většinou jsem na někoho naštvaný
- c) můj tým nikdy neprohraje
- d) za to můžu většinou já
- e) jiné:

19. Jakou aktivitu bys do tělocviku přidal/a?

.....

20. Setkal/a ses někdy s vyučováním cirkusových disciplín (žonglování, pozemní akrobacie, závěsná akrobacie...)?

- a) nikdy jsem se s ničím podobným nesetkal/a
- b) mám pouze malou zkušenost
- c) cirkusovým disciplínám se věnuji často

Chceš-li napsat kde a jakým aktivitám:

Příloha 2: Klimatický dotazník

Klima ve skupině při hodinách tělesné výchovy

Všechna tvrzení se vztahují jen k situacím na hodinách tělesné výchovy v tomto školním roce!

U všech následujících otázek je používaná škála:

1	2	3	4	5
<i>souhlasím</i>	<i>spíše souhlasím</i>	<i>těžko rozhodnout</i>	<i>spíše nesouhlasím</i>	<i>nesouhlasím</i>

Dobré vztahy mezi spolužáky

1. Mezi spolužáky mám hodně dobrých kamarádů/ kamarádek.	1	2	3	4	5
2. Spolužáci se ke mně chovají přátelsky.	1	2	3	4	5
3. Když dostaneme nějaký společný úkol, spolupracuje se mi se spolužáky dobře.	1	2	3	4	5
4. Mám pocit, že většina spolužáků mě má docela ráda.	1	2	3	4	5
5. Když potřebuji, spolužáci mi pomohou.	1	2	3	4	5

Spolupráce se spolužáky

1. Svoje nápady nebo názory vysvětluji spolužákům.	1	2	3	4	5
2. Se spolužáky diskutujeme, jak by se daly splnit úkoly, které nám učitel/učitelka předložil/ předložila.	1	2	3	4	5
3. Ostatní spolužáci se mě ptají, jak jsem postupoval/a při plnění určitého úkolu.	1	2	3	4	5
4. V tělocviku se učím i od svých spolužáků.	1	2	3	4	5
5. Spolužáci se mnou chtějí spolupracovat na různých úkolech.	1	2	3	4	5

Vztah k soutěžení

1. Vadí mi, když se mi v hodinách nedaří tak dobře jako některým mým spolužákům.	1	2	3	4	5
2. Rád soutěžím se svými spolužáky.	1	2	3	4	5
3. Cítím se špatně, když se mi v hodinách nedaří tak dobře jako ostatním.	1	2	3	4	5
4. Jsem rád, když se dozvím, že se mi daří lépe než většině mých spolužáků.	1	2	3	4	5
5. Raději se spolužáky soutěžím, než spolupracuji.	1	2	3	4	5

Vnímaná opora od učitele

1. Učiteli/Učitelce na mně velmi záleží.	1	2	3	4	5
2. Učitel/Učitelka se mi snaží pomáhat.	1	2	3	4	5
3. Učitel/Učitelka bere v úvahu to, co prožívám, jak se cítím.	1	2	3	4	5
4. Učitel/Učitelka mi pomůže, když budu mít problémy s úkoly v hodině.	1	2	3	4	5
5. Učitel/Učitelka se se mnou baví, nepřehlíží mě.	1	2	3	4	5

Rovný přístup učitele

1. Učitel/Učitelka věnuje stejnou pozornost mým otázkám jako otázkám ostatních; nedělá rozdíly.	1	2	3	4	5
2. Učitel/Učitelka mi pomáhá stejně jako ostatním.	1	2	3	4	5
3. V tomto předmětu mám stejnou možnost se k věcem vyjadřovat jako ostatní.	1	2	3	4	5
4. Učitel/Učitelka se ke mně chová stejně jako k ostatním spolužákům.	1	2	3	4	5
5. Když se mi něco podaří, učitel/učitelka mě pochválí stejně jako ostatní spolužáky.	1	2	3	4	5

Příloha 3: SO-RA-D

Nyní vás ještě prosíme o charakteristiku vztahů **s jednotlivými spolužáky**, a to opět v rámci hodin tělocviku v tomto školním roce. Níže najdete tabulku s předvyplněným seznamem jmen všech spolužáků. Do této tabulky vepíšete své odpovědi dle následujících pokynů.

Hodnocení u **svého jména** proškrtněte nebo nechte prázdné!

Nejprve ke každému jménu napište, jak velký **vliv má na ostatní**. Nehodnotíte, je-li vliv dobrý, nebo špatný, jen sílu vlivu. Použijte následující stupnici: (známkuj jako ve škole)

- 1 – nejvlivnější žák třídy
- 2 – patří mezi několik nejvlivnějších
- 3 – má průměrný vliv jako většina žáků
- 4 – má slabý vliv
- 5 – nemá žádný nebo téměř žádný vliv

Dále zhodnoťte **Vaše sympatie** k jednotlivým spolužákům/spolužačkám. Použijte stupnici: (opět známkuj jako ve škole)

- 1 – velmi sympatický
- 2 – sympatický
- 3 – ani sympatický, ani nesympatický
- 4 – spíše nesympatický
- 5 – nesympatický

Nakonec se zamyslete nad tím, proč je Vám kdo sympatický, nebo nesympatický, a ve zbývajícím čase to krátce napište na zbylou řádku (nejprve všechny ohodnoťte číselně).

Jméno	Vliv	Sympatie	Zdůvodnění sympatií či nesympatií